

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีพระเมตตาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในการแต่งตั้งบรรดาเราะสูล¹ เพื่อทำหน้าที่เทศนาสั่งสอนทางนาชีวิตที่ถูกต้อง แก่มนุษยชาติ ภารกิจที่บรรดาเราะสูลแต่ละท่านได้รับมอบหมายมาดำเนินการนั้นไม่ใช่อื่นใด นอกจากการเรียกร้องเชิญชวนประชาชาติของเขา และมนุษยชาติให้ศวามักคึดต่อเอกองคัอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงสร้างทุกสรรพสิ่ง (Siddiqi, 1989: 23-24) ซึ่งการละอะฮ์ฆวมลมนุษย์สู่การศวามักคึดต่อเอกองคัอัลลอฮ์ ﷻ ในฐานะรีอบบ (องคัอภิบาล) และอิลาฮ์ (พระเจ้า) ที่แท้จริงนั้นดำเนินเรื่อยมาตั้งแต่เราะสูล ท่านแรกจนถึง ท่านสุดท้าย คือ ท่านนบี² มุหัมมัด ﷺ ซึ่งถือเป็นการกิจหลักของเราะสูลทุกท่าน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ...﴾

(الحل: 36)

ความว่า “และ โดยแน่นอน เราได้ส่งเราะสูลมาในทุกประชาชาติ (โดย บัญชาว่า) “พวกท่านจงเคารพมักคึดอัลลอฮ์ ﷻ และจงหลีกเลี่ยงหนีให้ห่างจากพวกเจวีศ...”

(อันนะหฺลุ: 36)

¹ เราะสูล หมายถึง ศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งมีจำนวนหลายท่านด้วยกัน เป็นผู้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงคัดเลือกและแต่งตั้งเพื่อทำหน้าที่ประกาศสารของพระองค์แก่ประชาชาติในสมัยของเขา หรือมนุษยชาติทั่วไป

² นบี หมายถึง ผู้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงคัดเลือกเพื่อรับ โองการจากพระองค์มาปฏิบัติ แก่ตัวเขาเอง โดยเฉพาะ แต่เราะสูล คือ ผู้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงคัดเลือกเพื่อรับ โองการจากพระองค์มาปฏิบัติ แก่ตัวเขาเอง และแต่งตั้งเขาเพื่อทำหน้าที่ประกาศสารของพระองค์ แก่คนทั่วไป ดังนั้นเราะสูลทุกคนจึงมีสถานะเป็นนบี แต่ทุกนบีไม่ได้มีตำแหน่งเป็นเราะสูล

การละฮะฮฺ คือ การกีดกันปลดแอกมนุษย์ทั้งหลายจากการกราบไหว้บูชาต่อบรรดาเจว็ด คนดีในหมู่พวกเขา สิ่งต่างๆ ในธรรมชาติที่พวกเขาเลื่อมใสและนับถือ หรือปรากฏการณ์อื่นๆสู่การสวามิภักดิ์ต่ออัลลอฮฺ ﷻ องค์เดียวเท่านั้น มีรายงานว่าครั้งหนึ่ง เศาะฮาบะฮฺชาวเบดูอิน⁴คนหนึ่งชื่อว่า ท่านริบอียฺ บินอามิร⁵ ซึ่งท่านริบอียฺได้กล่าวแก่รุตัม ขุนพลที่นำทัพเปอร์เซียว่า “เราเป็นกลุ่มชนที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงส่งมาเพื่อนำมนุษย์ชาติออกจากกราบไหว้มนุษย์ด้วยกันไปสู่การเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ เพียงผู้เดียว ออกจากความคับแคบของโลกนี้ไปสู่ความกว้างใหญ่ไพศาล ออกจากการกดขี่ของศาสนาต่าง ๆ ไปสู่ความยุติธรรมแห่งอิสลาม ” (อัลก็อรอฏอเวีย, 2547: 40)

การละฮะฮฺเป็นการทำงานที่มีความประเสริฐรองจากความศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ เนื่องจากผลของการละฮะฮฺ คือ การนำทางมนุษย์สู่สัจธรรม ” (al-Qaradāwiy, 1996: 3) การละฮะฮฺเป็นภารกิจเผยแผ่สัจธรรมที่ผู้ศรัทธามั่นในอัลลอฮฺ ﷻ มีหน้าที่ดำเนินการโดยไม่แบ่งแยกเผ่าพันธุ์ สีผิว เพศ หรือแม้กระทั่งอายุ ภารกิจดังกล่าวต้องอาศัยความช่วยเหลือและร่วมมือกันของมวลมุสลิม อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงชี้แนะกรอบแนวคิดการปฏิบัติภารกิจการละฮะฮฺไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿...وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ...﴾

(2: 177)

ความว่า “...และสุเจ้าจงช่วยเหลือกันในเรื่องที่เป็นคุณธรรมและความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาปและเป็นศัตรูกัน...”

(อัลมาอิเตฮฺ: 2)

³ เศาะฮาบะฮฺ หมายถึง ผู้ที่ได้พบกับท่านเราะซูล ﷺ ศรัทธาต่อท่านและเสียชีวิตในศาสนาอิสลาม

⁴ ชาวเบดูอิน หมายถึง ชนเผ่าที่มีชีวิตเร่รอนกลางทะเลทราย ไม่มีการปักหลักที่อยู่อาศัยอย่างถาวร

⁵ ท่านริบอียฺ บินอามิร บินคอลิด บินอัมรุเป็นชาวหรับที่มีเกียรติจากเผ่าบนิตะมีม

คำว่า “สุเจ้า” ในอายะฮ์ข้างต้น เป็นคำสรรพนามพหูพจน์ที่มีความหมายครอบคลุม
ศรัทธาชนทั้งชายและหญิง อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้อีกว่า

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

(التوبة: 71)

ความว่า “และบรรดามุอ์มิน⁶ ชายและบรรดามุอ์มินหญิงนั้น
บางส่วนของพวกเขาต่างเป็นผู้ช่วยเหลืออีกบางส่วน⁷ ซึ่งพวกเขาจะ
ใช้ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ชอบและห้ามปรามในสิ่งที่ไม่ชอบ และพวกเขา
จะดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจ่ายซะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ
และเราะฮ์สูล ﷺ ของพระองค์ คนเหล่านี้แหละอัลลอฮ์ ﷻ จะทรง
เอ็นดูเมตตาแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นเป็นผู้ทรงเดชานุภาพ
ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัตเตาบะฮ์: 71)

ดังนั้น ภารกิจการคะอะฮ์ที่สร้างคุณธรรมและความยำเกรงต่อพระเจ้าจึงเป็นภาร
กิจที่มุสลิมทั้งบุรุษและสตรีจะต้องสนับสนุนและมีส่วนร่วมมากที่สุดภายใต้ขอบเขตที่อิสลามได้
วางไว้ ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ))

(اخرجه مسلم: 49)

⁶ คือ ผู้ที่ศรัทธาต่อเราะฮ์สูลที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงส่งมา

⁷ คือต่างเป็นผู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ความว่า “บุคคลใดที่พบเห็นความชั่ว ในหมู่พวกเจ้า เขาจงเปลี่ยนแปลงด้วยมือ (ด้วยอำนาจที่เขามีอยู่) หากเขาไม่มีความสามารถ เขาจงยับยั้งด้วยลิ้น (วาจา) และหากเขาไม่สามารถเขาจงรังเกียจมัน (ความชั่วดังกล่าว) ด้วยหัวใจ ดังกล่าวนั้น คือ อีมาน (การศรัทธา) ที่อ่อนแอที่สุด”

(บันทึกโดย Muslim: 49)

หะดีษ⁸ ข้างต้นเป็นอีกหลักฐานหนึ่งที่กล่าวถึงภาพรวมของผู้ปฏิบัติการอะฮะซุล คำว่า “من” (อ่านว่ามัน) ในหะดีษข้างต้นซึ่งแปลว่า “บุคคลใด” นั้น เป็นคำทั่วไปที่สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นบุรุษก็ได้หรือสตรีก็ได้

ประวัติศาสตร์ได้บันทึกว่าความรุ่งโรจน์ของอิสลามนั้นส่วนหนึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของสตรีมุสลิม ครูผู้อบรมที่เป็นสตรี นักต่อสู้สตรีที่ทำหน้าที่พยาบาลในสนามรบ นักวรรณกรรมและนักประพันธ์สตรี นักท่องจำอัลกุรอานสตรี และนักรายงานหะดีษสตรี เป็นต้น (อันนัควีย์และคณะ, 2549: 27) และผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จและสนับสนุนทางการเงินรายใหญ่ในการทำงานและการอะฮะซุลอิสลาม คือมุสลิมะฮ์ที่มีนามว่า ท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ บุ ตรี คุวัยลิด رضي الله عنها (อุสมาน รามฎูร์นิยม, 2553: 24) นอกจากนี้แล้ว สตรีที่มีความโดดเด่นในการอะฮะซุลในหมู่สตรีและต่อเสาะหาบะฮ์ฮ์ คือ ท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ภรรยาของท่านนบี ﷺ มารดาแห่งศรัทธาชน เหตุที่ท่านหญิงมีความโดดเด่นในเรื่องนี้ สืบเนื่อง จากความศรัทธาที่ลึกลึกในหัวใจของท่าน กอปรกับความรู้วิชาการที่ท่านมีมากกว่าเหนือสตรีท่านอื่นๆ ในขณะนั้น ไม่ว่าจะป็นวิชาการทางด้านอัลกุรอาน หะดีษ กฎหมายอิสลาม และอื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกนี้ เช่น ความสามารถในทางภาษาและวาทศิลป์ ดังที่มีรายงานจากท่านอรุวะฮ์ บิน ซุบัยรฺ จากบิดาของท่านว่า “ฉันไม่เคยเห็นผู้ใดที่รอบรู้เรื่องอัลกุรอานและบทบัญญัติต่างๆ ในเรื่องทะเลและหะรอม และบทกวีภาษาอาหรับและการลำดับเชื้อสายวงศ์ตระกูลมากไปกว่าท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها” (มูรอม บินดี สอลิหฺ, 2554: 18)

⁸ หะดีษ หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มีรายงานพาดพิงถึงท่านเราะสูล ﷺ ไม่ว่าจะป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ หรือคุณลักษณะของท่าน

ขณะที่โลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว วิวัฒนาการสมัยใหม่เข้ามาสู่สังคม ความเจริญต่างๆ ก็ทยอยเข้ามาในสังคม สภาพสังคมที่เจริญเติบโตอย่างมากในด้านวัตถุและการแข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน เป็นผลให้สังคมปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ปรากฎการณณ์เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมของศาสนิกอื่นเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นในสังคมมุสลิมทั่วโลกเช่นเดียวกัน และสตรีกับสังคมนั้นมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น มีคำกล่าวที่ว่า สตรีนั้นเป็นครึ่งหนึ่งของสังคม แต่ความเป็นจริงแล้ว สตรี นั้นเป็นมากกว่าครึ่ง เพราะนางนั้นมีอิทธิพลต่อของสังคมมากกว่าครึ่งหนึ่ง นางมีอิทธิพลต่อสามีและบุตรของนางทั้งในด้านบวกและลบ (อันนัควีย์และคณะ , อ้างแล้ว: 67) กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ระดับของความสำนึกทางด้านศีลธรรม สังคม และวุฒิปัญญาของสตรีในแต่ละสังคม คือตัวกำหนดลักษณะและขอบเขตของความสัมพันธ์ในมิติต่างๆของสังคมนั้นๆ รวมทั้งความรวดเร็วของการพัฒนาทางด้านศีลธรรมและสังคม ทั้งนี้เพราะว่าสตรีมีอิทธิพลมากต่อการปฏิบัติหลักการพื้นฐานของสังคมและมีอิทธิพลเหนือบุรุษ (กิติมา อมรทัต , 2550: 7) อิสลามมองว่าสตรีมีส่วนร่วมสำคัญในการสร้างสรรค์และจรรโลงสังคม คำจูนสถาบันครอบครัว เป็นสถาบันศึกษาแห่งแรกของลูก เป็นผู้ถือคบเพลิงแห่งทางนำส่องสว่างแก่เยาวชนผู้เป็นความหวังและอนาคตศาสนา (อุสมาน ราชฎร์นิยม , อ้างแล้ว: 17) สตรีในสมัยของท่านนบี ﷺ ได้มีส่วนร่วมในการรังสรรค์สังคม ที่ญาฮิลียะฮ์ (อาณารยะ) ให้เป็นสังคมที่อุดมด้วยศีลธรรม มาแล้ว นั่นหมายความว่าสตรีมุสลิมในวันนี้ต้องเข้าไปรังสรรค์สังคมบางส่วนที่ป่วยไข้และออกนอกกลุ่มนอกรทางในวันนี้เช่นเดียวกัน และหากสตรีได้รับการขัดเกลาและหล่อหลอมด้วยจิตวิญญาณแห่งอิสลามแล้ว ไม่เพียงแต่นางเท่านั้นที่จะได้รับความผาสุก แต่บุคคลรอบๆ ตัวนาง ชุมชนหรือสังคมที่นางอาศัยอยู่ก็ย่อมสงบสุขไปด้วย ทั้งนี้เพราะนางจะขัดเกลาตัวของนางเอง ตลอดจนเรียกร้องบุคคลที่รายล้อมนางและชุมชนของนาง ให้ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งอิสลามด้วยเช่นกัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสตรีในการกิจการอะฮ์ลุลบัยตฺ ท่านอะบูตะอะลลา อัลมาอูดิ ได้กล่าวคำปราศรัยในที่ชุมนุมของเหล่ามุสลิมะฮ์แห่งหนึ่งว่า “พี่น้องมุสลิมะฮ์ ที่รักทุกท่าน ข้าพเจ้ารู้สึกปิติยินดีที่ได้รับรู้ว่าขบวนการอิสลามได้รับแรงผลักดันจากในหมู่มุสลิมะฮ์ของพวกท่านในภูมิภาคนี้ด้วยเช่นกัน ในการที่พวกท่านได้จัดตั้งกลุ่มทำการเผยแผ่อิสลาม บรรดามุสลิมะฮ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในญะมาอะฮ์ของพวกเรา มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชาย ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีส่วนร่วมเท่า

⁹ หมายถึงกลุ่ม

เทียบกันในการดำเนินชีวิต” (อันนัควีย์และคณะ, อ้างแล้ว: 45)

จากที่กล่าวมาแล้วสามารถขมวดความได้ว่า “การละอะฮ์ลุฮ์ลาม” ไม่ใช่ภารกิจสำหรับ บุรุษเท่านั้นที่มีหน้าที่ปฏิบัติ ทว่าเป็นภารกิจหนึ่งของสตรีผู้ศรัทธาเช่นกัน ดังนั้นจึงไม่มีความแตกต่างระหว่างบุรุษและสตรีในการให้ความสำคัญ ต่อการเรียกร้องสู่อัลลอฮ์ ﷻ และการเรียกร้องสู่อัลลอฮ์ ﷻ นั้นเป็นหน้าที่ที่สำคัญ ซึ่งไม่จำกัดเพศใดเพศหนึ่ง และถือ เป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องสนับสนุน สตรีในการดำเนินภารกิจนี้ (Ibrāhīm, 2007: 5-6) แต่อย่างไรก็ตาม อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างบุรุษและสตรีให้มีความแตกต่างกันในด้าน โครงสร้างทางกายภาพ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สัญชาตญาณ และการเคลื่อนไหว โดยเหตุนี้ บุรุษกับสตรีจึงมีความแตกต่างกันในด้านความต้องการและความจำเป็นบางประการที่นำไปสู่ความแตกต่างในด้านภาระหน้าที่ และงานบางอย่างที่เหมาะสมกว่าในการดำรงชีวิต อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า (อุสมาน ราชฎ์นียม, อ้างแล้ว: 12)

﴿...وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنثَى...﴾

(أل عمران: 36)

ความว่า “...และเพศชายนั้นไม่เหมือนกับเพศหญิง...”

(อาลี อิมรอน: 36)

มุสลิมะฮ์ผู้ซึ่งทำการเรียกร้องเชิญชวนผู้อื่นสู่อัลลอฮ์ ﷻ จะต้องไม่ละเว้นความพยายามในการเชิญชวนสตรีคนอื่นๆ สู่สัจธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่ง ณ เวลานี้ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความพึงพอใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปลูกฝังจิตสำนึกในหมู่สตรีที่ขาดโอกาสรับการเรียนการสอนอบรม และชี้แนะมาก่อน (al-Hāshimi, 1997: 452) แต่เนื่องด้วยข้อแตกต่างและข้อจำกัดทางกายภาพ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนข้อบัญญัติทางศาสนาที่เฉพาะเจาะจงสำหรับสตรี และรวมถึงฐานะต่างๆ ของสตรีในอิสลาม เช่น ในฐานะของภรรยา มารดา หรือบุตร ทั้งหมดนี้ทำให้การละอะฮ์ลุฮ์ลามของสตรีไม่อาจใช้กฎเกณฑ์และวิธีการเดียวกับกับบุรุษได้ทั้งหมด กอปร สังคมไทยปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มของบรรดามุสลิมะฮ์จากพื้นที่ต่างๆ เป็นสมาคม ชมรม กลุ่ม ต่างๆ เพื่อดำเนินภารกิจละอะฮ์ลุฮ์ลามเกือบทุกภาคในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานคร สืบเนื่องจากประการนี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาวิธีการละอะฮ์ลุฮ์ลาม

ขององค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายภาคใต้และกรุงเทพมหานคร ว่ามีวิธีการละฮัจญ์อย่างไร นอกจากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังมุ่งศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการละฮัจญ์สำหรับมุสลิมะฮ์ ตั้งแต่หุกุมการละฮัจญ์ แนวทางหรือวิธีการละฮัจญ์ หากผู้ดำเนินการละฮัจญ์มีความเข้าใจในหลักการละฮัจญ์และเลือกใช้ในวิธีการที่เหมาะสม ถูกต้อง จะทำให้การละฮัจญ์บรรลุผลสำเร็จได้มากขึ้น ตรงกันข้าม หากไม่ ทำความเข้าใจในหลักการละฮัจญ์ ละฮัจญ์ด้วย วิธีการละฮัจญ์ที่ไม่เหมาะสมก็อาจเป็นอุปสรรคในการบรรลุสู่เป้าหมายและอาจนำไปสู่การก่อความเสียหายทั้งแก่ตัวเองและสังคมได้เช่นกัน และเพื่อให้การละฮัจญ์ในยุคปัจจุบันมีความสมบูรณ์มากขึ้น การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการละฮัจญ์ของมุสลิมะฮ์ต้นแบบในสมัยท่านนบี ﷺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาอุมมะฮาดอัลมุอ์มินีน ดังกล่าวนี้อาจเป็นแบบอย่างอันดีที่สุดใน การดำเนินการกิจละฮัจญ์สำหรับองค์กรหรือกลุ่มมุสลิมะฮ์ทุกยุคสมัย

ฉะนั้น การทำการศึกษาวิธีการละฮัจญ์สำหรับมุสลิมะฮ์ ตลอดจนหลักการละฮัจญ์และการศึกษาการมีส่วนร่วมของบรรดาอุมมะฮาด อัลมุอ์มินีน ในการละฮัจญ์ จึงเป็นสิ่งที่มุสลิมะฮ์นักดาอียะฮ์ทุกคนต้องให้ความสำคัญหรือความสนใจในระดับต้นๆ ก่อนที่จะเข้าสู่สนามการละฮัจญ์ กอปรกับในประเทศไทยมีแหล่งข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่ไม่มากนัก ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำรา หรือเอกสารทางวิชาการ ดังนั้นการเจาะจงศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับ วิธีการละฮัจญ์ของมุสลิมะฮ์และหลักการละฮัจญ์สำหรับมุสลิมะฮ์แก่สังคมด้วยเช่นกัน

1.2 คำถามในการวิจัย

- 1.2.1 การละฮัจญ์ของมุสลิมะฮ์ในอิสลามเป็นอย่างไร
- 1.2.2 วิธีการละฮัจญ์ของอุมมะฮาดอัลมุอ์มินีนในยุคต้นเป็นอย่างไร
- 1.2.3 วิธีการละฮัจญ์ของ องค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายภาคใต้และกรุงเทพมหานครมีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

1.3 อัตรุอาาน หะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3.1 อัตรุอาาน

จากการศึกษาอายะฮ์ที่เกี่ยวข้อง การละฮัจญ์และมุสลิมะฮ์ สามารถจำแนกได้ดังนี้

1.3.1.1 อาษะฮ์อัลกุรอานที่สั่งให้ดำเนินการอะวะฮ์

1) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿...وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ﴾

(الحج: 67)

ความว่า “และจงเรียกร้องเชิญชวนไปสู่พระเจ้าของเจ้า¹⁰ แท้จริงเจ้านั้น (มุหัมมัด ﷺ) อยู่บนแนวทางที่เที่ยงธรรม”

(อัลหัจญ์: 67)

2) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَدَاعِيًا إِلَىٰ اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا﴾

(الأحزاب: 46)

ความว่า “และเป็นผู้เรียกร้องเชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ ﷻ ตามพระบัญชาของพระองค์¹¹ และเป็นดวงประทีปอันแจ่มจรัส”

(อัลอะฮซาบ: 46)

3) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

(ال عمران: 104)

¹⁰ คือเรียกร้องมหาชนไปสู่การอิบาดะฮ์ (ภักดี) ต่อพระเจ้าของเจ้า และบัญญัติศาสนาของพระองค์ที่ง่ายตายและบริสุทธิ์

¹¹ เรียกร้องมวลมนุษย์ไปสู่การให้เอกภาพ การจงรักภักดี และการอิบาดะฮ์ต่อพระองค์

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดีและใช้ให้กระทำสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำสิ่งที่มิชอบและชนเหล่านี้แหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”

(อาลี อิมรอน: 104)

1.3.1.2 อายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวถึงลักษณะและวิธีการอะวะฮ์

1) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعِيَ ۖ وَسُنْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

(يوسف: 108)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุหัมมัด ﷺ นี้คือแนวทางของฉัน¹² ฉันเรียกร้องไปสู่อัลลอฮ์ ﷻ อย่างประจักษ์แจ้งทั้งตัวฉันและผู้ปฏิบัติตามฉัน และมหาบริสุทธิ์แห่งอัลลอฮ์ ﷻ ฉันมิได้อยู่ในหมู่ผู้ตั้งภาคี”

(ยูลุฟ: 108)

2) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ۗ وَجَادِلْهُمْ بَالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾

(النحل: 125)

¹² เป็นแนวทางที่ชัดเจนเที่ยงตรง ไม่คลาดเคลื่อน ปราศจากการเคลือบแคลงและการสงสัยใดๆ ทั้งสิ้น

ความว่า “จงเรียกร็องส์แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้า ด้วยหิกมะฮฺ¹³ และการตัดกิเลสที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า¹⁴ แท้จริงพระเจ้าของพระองค์และพระองค์ทรงรู้ดียิ่งถึงบรรดาผู้ที่อยู่ในทางที่ถูกต้อง¹⁵ ...”

(อันนะห์ลุ: 125)

1.3.1.3 อัลกุรอานที่กล่าวถึงภาคผลของผู้ที่ตะอวะฮฺ

1) เป็นผู้ที่มิคำพูดที่ดีเลิศ อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

(الفصل: 33)

ความว่า “และผู้ใดเล่าจะมีคำพูดที่ดีเลิศยิ่งไปกว่าผู้เชิญชวนไปสู่ อัลลอฮฺ ﷻ และเขาปฏิบัติงานที่ดี และกล่าวว่า แท้จริงฉันเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้มอบน้อม¹⁶”

(อัลฟุศลีต: 33)

2) เป็นผู้ที่ไม่ได้รับความขาดทุนและได้รับทางนำจากอัลลอฮฺ ﷻ ส่วนหนึ่งของงานตะอวะฮฺนั้นเป็นการตั้งเสียถึงศีลธรรมและความอดทน ดังนั้นผู้ตั้งเสียหรือกำชับในเรื่องทั้งสอง จะไม่ได้รับการขาดทุน อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวเรื่องนี้ว่า

¹³ คือ เรียกร็องส์ด้วยอัลกุรอานหรือหะดีษ

¹⁴ คือด้วยเหตุผลและหลักฐาน ด้วยความอ่อนโยนและสุภาพ

¹⁵ เจ้าไม่มีหน้าที่ฮิญาซะฮฺ (คตทางนำแก่) พวกเขา หน้าที่ของเจ้าคือเรียกร็องส์เชิญชวน และเรา (พระองค์) มีหน้าที่สอบสวนและลงโทษพวกเขา

¹⁶ ผู้ที่มีคุณลักษณะเป็นผู้ที่มีคำพูดดีเลิศนั้นจะต้องมีเงื่อนไขสามประการ คือ หนึ่ง เป็นผู้ที่ยกย่องเชิญชวนไปสู่ความเป็นเอกภาพของอัลลอฮฺ ﷻ สอง การกระทำของเขาและสภาพของเขาเป็นผู้กระทำความดี และสาม เป็นมุสลิมที่มีความเชื่อมั่นต่อศาสนาอิสลาม

﴿وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَّصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾﴾

(العصر: 1-3)

ความว่า “ขอสาบานด้วยกาลเวลา แท้จริงมนุษย์นั้นอยู่ในการขาดทุน¹⁷ นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย และตักเตือนกันและกัน ในสิ่งที่ป็นสัจธรรม และตักเตือนกันและกันให้มีความอดทน¹⁸”

(อัลอศร: 1-3)

3) ภารกิจจะอะฮะฮุเป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ที่ทำความดีนี้จะได้รับการตอบแทนและความเป็นอยู่ที่ดีจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا﴾

(النساء: 124)

ความว่า “และผู้ใดกระทำในส่วนที่เป็นสิ่งดีงามทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตามในฐานะที่เขาเป็นผู้ศรัทธาแล้ว

¹⁷ คือมนุษย์นั้นอยู่ในสภาพที่ขาดทุนและหายนะ เพราะเขามีชีวิตอยู่ในความยากลำบาก และเมื่อตายไปก็จะอยู่ในนรก ดังนั้นเขาจึงขาดทุนทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิตของเขาที่อยู่ในทรงอกของเขา

¹⁸ เว้นแต่บุคคล 4 ประเภท คือ ผู้ศรัทธา กระทำความดี สัมผัสกันในสัจธรรม และสัมผัสกันให้มีความอดทน บุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวเป็นผู้ประสบชัยชนะหรือได้รับความสำเร็จ เพราะพวกเขาขอมเสียดสิ่งที่ไม่มีความค่าด้วยสิ่งที่มีค่า หรือยอมแลกเปลี่ยนความใคร่ใฝ่ต่ำที่อยู่ใกล้มือด้วยความดีที่อยู่ยงตลอดไป และตักเตือนหรือสั่งเสียซึ่งกันและกัน ในสิ่งที่ป็น สัจธรรมซึ่งเป็นความดีทั้งหมด เช่น การศรัทธา การเชื่อมั่น การเคารพภักดีต่อพระผู้ทรงกรุณาปรานี และตักเตือนหรือสั่งเสียซึ่งกันและกันให้มีความอดทนต่อความยากลำบาก การปฏิบัติสิ่งที่เป็นที่ต้งห้าม

‘ไซร์’ คนเหล่านี้จะได้เข้าสวรรค์ และพวกเขาจะไม่ถูกอธรรมแม้
เท่าธุลีเล็กๆ ที่อยู่บนหลังแมลงอินทผลัม”

(อันนิสาอ์: 124)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสอีกว่า

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل: 97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็
ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี¹⁹ และ
แน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขา ที่ดียิ่งกว่าที่
พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหฺลุ: 97)

4) ได้รับฮิidayะฮฺ (ทางนำ) จากอัลลอฮ์ ﷻ

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾

(العنكبوت: 69)

ความว่า “และบรรดาผู้ต่อสู้ดิ้นรนในทางของเราแน่นอนเราจะ
ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องแก่พวกเขาสู่ทางของเรา และแท้จริง อัลลอ
ฮ์ ﷻ ทรงอยู่ร่วมกับผู้กระทำความดีทั้งหลาย”²⁰

(อัลอันกะบูต: 69)

¹⁹ ในโลกนี้ เป็นการดำรงชีวิตด้วยความพอใจและปัจจัยยังชีพที่หะลาลและความสำเร็จแห่งการทำงานที่ดี

²⁰ ด้วยการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ

1.3.1.4 อัลกุรอานที่กล่าวถึงลักษณะของนักศรัทธา²¹

1) เป็นประชาชาติที่ดีเลิศ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...﴾

(อัล อิมรอน: 110)

ความว่า “พวกเจ้านั้นเป็นประชาชาติที่ดียิ่ง ²² ซึ่งถูกให้อุปนิสัย
สำหรับมนุษยชาติ โดยที่พวกเขาใช้ให้ปฏิบัติสิ่งที่ชอบ และห้ามมิ
ให้ปฏิบัติสิ่งที่มิชอบ และศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ...”

(อาลี อิมรอน: 110)

2) ไม่ปกปิดหลักฐานหรือความรู้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานลงมา พระองค์ได้ตรัส
ไว้ว่า

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ﴾

(البقرة: 159)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่ปิดบังหลักฐานอันชัดเจน ²³ และ
ซ่อนแ่แนะนำอันถูกต้องที่เราได้ให้ลงมาหลังจากที่เราได้ชี้แจงมันไว้
แล้วในคัมภีร์สำหรับมนุษย์นั้น ชนเหล่านี้แหละอัลลอฮ์ ﷻ จะ
ทรงจับไล่พวกเขาให้พ้นจากความเมตตาของพระองค์ และผู้
สาปแช่งทั้งหลายก็จะสาปแช่งพวกเขาด้วย”

²¹ ผู้ที่ทำการเผยแผ่หรือเรียกร้องผู้คนสู่อิสลาม

²² หมายถึงบรรดาผู้ที่ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

²³ หมายถึงชาวคัมภีร์ ในที่นี้หมายถึงชาวยิวและคริสต์

(อัลบะเกาะเราะฮ์: 159)

3) ปฏิบัติในสิ่งที่เรียกร้องผู้อื่นให้ปฏิบัติ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾

(البقرة: 44)

ความว่า “พวกเจ้าใช้ให้ผู้อื่นกระทำความดี²⁴ โดยที่พวกเจ้าลืมตัวของพวกเจ้าเองกระนั้นหรือ และทั้งๆ ที่พวกเจ้าอ่านคัมภีร์กันอยู่แล้วพวกเจ้าไม่ใช้ปัญญากระนั้นหรือ”

(อัลบะเกาะเราะฮ์: 44)

1.3.1.5 อัลกุรอานที่กล่าวถึงมัจดูฮ์²⁵

ผู้รับการตะอวะฮ์จะต้องตอบรับการเชิญชวน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ نُحْشِرُونَ﴾

(الأنفال: 24)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงตอบรับอัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮ์ฮูล ﷺ เมื่อเขา²⁶ ได้เชิญชวนพวกเจ้าสู่สิ่งที่ทำให้พวกเจ้ามีชีวิตชีวา²⁷ ขึ้น”

²⁴ นักปราชญ์ของชาวยิวได้แนะนำให้บางส่วนของพวกเขาศรัทธาต่อท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ แต่พวกเขาเองไม่ยอมศรัทธา

²⁵ ผู้รับการตะอวะฮ์

²⁶ หมายถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

(อัลอันฟาล: 24)

อีกอายะฮฺหนึ่ง อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرِكُمْ
مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

(الأحقاف: 31)

ความว่า “โอ้หมู่ชนของเราเอ๋ย จงตอบรับต่อผู้เรียกร้องของ
อัลลอฮ์ ﷻ เกิด และจงศรัทธาต่อเขา พระองค์จะทรงอภัยโทษจาก
ความผิดของพวกท่านให้แก่พวกท่านและจะทรงให้พวกท่านรอด
พ้นจากการลงโทษอันเจ็บปวด”

(อัลอะห์กอฟ: 31)

อัลกุรอานที่กล่าวถึงผู้ศรัทธาหญิง ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1.3.1.6 ความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีซึ่งเกิดจากชีวิตเดียวกัน

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ
بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾

(النساء: 1)

ความว่า “มนุษยชาติทั้งหลาย จงยำเกรงพระเจ้าของพวกเจ้าที่ได้
บังเกิดพวกเจ้ามาจากชีวิตหนึ่ง²⁷ และได้ทรงบังเกิดจากชีวิตนั้นซึ่ง

²⁷ หมายถึงอัลกุรอาน เพราะอัลกุรอานนั้น เป็นเสมือน วิญญูณ ผู้ใดที่รับฟังอัลกุรอานเท่ากับรับวิญญูณอันทำให้
เขามีชีวิตชีวา

²⁸ คือท่านนบีอาดัม ﷺ ซึ่งเป็นมนุษย์คนแรกที่ถูกบังเกิดขึ้นจากดิน

คู่ครองของเขา²⁹ และได้ทรงให้แพร่สะพัดไปจากทั้งสองนั้น ซึ่ง
บรรดาชายและบรรดาหญิงอันมากมาย”

(อันนิสาฮ์: 1)

1.3.1.7 ความเท่าเทียมกันในการได้รับการตอบแทนและการมีชีวิตที่ดีจากอัลลอฮ์
ﷻ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل: 97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิง
ก็ตามโดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาคำรงชีวิตที่ดี³⁰ และ
แน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขา ที่ดียิ่งกว่า
ที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหฺลุ: 97)

และได้ตรัสว่า

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ
وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ
أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾

(الأحزاب: 35)

²⁹ ได้ทรงให้พระนางหะวาว์ คู่ครองของท่านนบีมอาดัม ﷺ เกิดจากท่านนบีมอาดัม ﷺ เอง

³⁰ ในโลกนี้ เป็นการดำรงชีวิตด้วยความพอใจและปัจจัยยังชีพที่ทะลุลและความสำเร็จแห่งการทำงานที่ดี

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้นอบน้อมชายและหญิง บรรดาผู้ศรัทธาชายและหญิง บรรดาผู้ภักดีชายและหญิง บรรดาผู้สัตย์จริงชายและหญิง บรรดาผู้อดทนชายและหญิง บรรดาผู้ถ่อมตัวชายและหญิง บรรดาผู้บริจาคทานชายและหญิง บรรดาผู้ถือศีลอดชายและหญิง บรรดาผู้รักษาอวัยวะเพศของพวกเขาที่เป็นชายและหญิง³¹ บรรดาผู้รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อย่างมากที่เป็นชายและหญิงนั้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงเตรียมแก่พวกเขาซึ่งการอภัยโทษและรางวัลอันใหญ่หลวง³²”

(อัลอะหฺซาบ: 35)

1.3.1.8 ความร่วมมือกันในการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปรามความชั่วร้ายอัลลอฮ์

ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾

(التوبة: 71)

ความว่า “และบรรดามุอฺมิน³³ ชาย และบรรดามุอฺมินหญิงนั้น บางส่วนของพวกเขาต่างเป็นผู้ช่วยเหลืออีกบางส่วน³⁴ ซึ่งพวกเขาจะใช้ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ชอบและห้ามปรามในสิ่งที่ไม่ชอบ และพวกเขาจะดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจ่ายซะกาต และภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูล ﷺ ของพระองค์ชนเหล่านี้แหละ

³¹ จากสิ่งที่ต้องห้ามและเป็นบาป และสิ่งที่ไม่อนุมัติ เช่น การทำประเวณีและเปิดเผยอวัยวะเพศ

³² คือการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยคำพูดและจิตใจของพวกเขาทุกเวลาและสถานที่

³³ คือผู้ที่ศรัทธาต่อบนบีที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงส่งมา

³⁴ คือต่างเป็นผู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกรอบและขอบเขตของหลักการศาสนา

อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงเอ็นดูเมตตาแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ นั้น
เป็นผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัตเตาบะฮฺ: 71)

จากการศึกษาบรรดาอายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการละอวะฮ์ ซึ่งอัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสถึงการละอวะฮ์ในหลายๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็นคำสั่งที่ให้ดำเนินการละอวะฮ์ ลักษณะและวิธีการละอวะฮ์ ภาคนผลของผู้ที่ทำการละอวะฮ์ ลักษณะของนักดาอีย์ ที่ดี และสิ่งมคอฎ์พึงปฏิบัติ เป็นต้น ทั้งหมดนี้เป็นกรอบความรู้ปฐมภูมิที่นักดาอีย์จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ นอกจากการละอวะฮ์ การศึกษาอายะฮ์ข้างต้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวกับสตรีไว้หลายมิติด้วยกัน เช่นกัน พระองค์ให้เกียรติเหล่าสตรีโดยสร้างมาจากชีวิตเดียวกัน ให้ความยุติธรรมในการตอบแทนความดีแก่สตรีที่ประกอบคุณงามความดี และพระองค์ยังได้เน้นย้ำถึงหน้าที่ของสตรีในการมีส่วนร่วมกันในการสั่งใช้ดี และห้ามปราม สิ่งชั่วร้าย อีกด้วย ดังกล่าวนี้อธิบายว่าการชี้ชัดว่าบรรดาสตรีต้องมีส่วนร่วมใน สั่งใช้ดี และห้ามปราม สิ่งชั่วร้าย การ ละอวะฮ์ เช่น บรรดาบุรุษ ซึ่งนางจะได้รับการตอบแทนที่ดีเช่นเดียวกับเหล่าบุรุษจะได้รับการตอบแทนเช่นกัน การที่นักดาอีย์ไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรีจะต้องดำเนินการละอวะฮ์ภายใต้กรอบที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ การยึดมั่นในสิ่งนี้เองที่จะทำให้การละอวะฮ์บรรลุสู่ความสำเร็จได้ด้วยการอนุมัติของพระองค์

1.3.2 หะดีษที่เกี่ยวข้อง

1.3.2.1 การเชิญชวนสู่การสั่งใช้ดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้ายเป็นภารกิจหนึ่งของนักดาอีย์ ดังหะดีษต่อไปนี้

1) อัลลอฮฺ ﷻ ทรงใช้ให้รับเร่งสู่การสั่งใช้ดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย

((يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ لَكُمْ مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ قَبْلَ أَنْ تَدْعُوا فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ))

(أخرجه ابن حبان : 3251)

ความว่า “โอ้มวลมนุษยย์เอ๋ย แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสแก่สุเจ้าทั้งหลายว่า จง สั่งใช้สู่ความดีและห้ามปราม สิ่งชั่วร้ายเถิด ก่อนที่ (จะถึงเวลาหนึ่งเมื่อ) พวกสุเจ้าวิงวอน แต่ฉัน (อัลลอฮ์ ﷻ) ไม่ตอบรับการวิงวอนของนั้น”

(หะดีษกุดสีย บันทึกลงโดย Ibn Hibbān: 3251)

2) การละทิ้งการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปราม สิ่งชั่วร้ายจะเป็นเหตุให้เกิดฟิตนะฮ์³⁵ และโทษทัณฑ์จากอัลลอฮ์ ﷻ ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَوَلَدِهِ وَجَارِهِ، تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّوْمُ وَالصَّدَقَةُ، وَالْأَمْرُ وَالنَّهْيُ))

(أخرجه البخاري : 525 و مسلم : 144)

ความว่า “ฟิตนะฮ์ของชายคนหนึ่งต่อภรรยาของเขา ทรัพย์สิน ของเขา บุตรของเขาและเพื่อนบ้านของเขา จะถูก ลบล้าง ด้วยการถือศีลอด การละหมาด การบริจาค การสั่งใช้ (สู่ความดี) และห้ามปราม (สิ่งชั่วร้าย)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy: 525และMuslim: 144 จำนวนนี้เป็นของ al-Bukhāriy)

อีกหะดีษบทหนึ่งกล่าวว่า

((إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ، أَوْ شَكَ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ))

(أخرجه أبو داود 4/122 : 4338)

³⁵ การสร้างความเดือดร้อน ความวุ่นวาย การทำให้เกิดความเสียหาย การสร้างความเจ็บแค้นให้แก่ผู้อื่น การทำให้สังคมโดยรวมปั่นป่วน การสร้างความเสื่อมเสียให้แก่วงศ์ตระกูล เป็นต้น

ความว่า “แท้จริงเมื่อผู้คนที่ทั้งหลายเห็นผู้ที่อธรรม แล้วไม่ได้ยับยั้ง
เขา (จากการกระทำได้กล่าว) ด้วยมือ สภาพดังกล่าวนั้นเสมือน
ว่าอัลลอฮ์ ﷻ ใกล้เคียงลงทัณฑ์พวกเขา (ที่นั่นดูตาย)”

(บันทึกโดย Abū Dāwud 4/122: 4338)

3) ขั้นตอนการห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ))

(أخرجه مسلم: 49)

ความว่า “บุคคลใดที่พบเห็นความชั่ว ในหมู่พวกเจ้า เขาจง
เปลี่ยนแปลงด้วยมือ (อำนาจที่เขาถืออยู่) หากเขาไม่มีความสามารถ
เขาจงยับยั้งด้วย ลิ้น (วาจา) และหากเขาไม่สามารถ เขาจงแสดง
ความรังเกียจด้วยหัวใจ ดังกล่าวนั้นคือ อิมานที่อ่อนแอที่สุด”

(บันทึกโดย Muslim: 49)

4) การละทิ้งการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปราม สิ่งชั่วร้ายเป็นการงานหนึ่งที่อัลลอฮ์
ﷻ ทรงรังเกียจ ครั้งหนึ่ง ได้มีชายคนหนึ่งมาถามท่านเราะสูล ﷺ ถึงการงานที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรัก
และเกลียดชังมากที่สุด คังหะดิษข้างล่างนี้

((يَسْئَلُ اللَّهُ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَيَّ قَالَ: إِيمَانٌ بِاللَّهِ قَالَ: قُلْتُ
يَا رَسُولَ اللَّهِ، ثُمَّ مَهْ؟ قَالَ: ثُمَّ صَلَاةُ الرَّحْمِ. قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَبْغَضُ إِلَيَّ اللَّهُ؟ قَالَ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا
رَسُولَ اللَّهِ، ثُمَّ مَهْ؟ قَالَ: ثُمَّ قَطِيعَةُ الرَّحْمِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ، ثُمَّ مَهْ؟ قَالَ: ثُمَّ الْأَمْرُ بِالْمُنْكَرِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمَعْرُوفِ))

(أخرجه أبو يعلى: 6690)

ความว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ การงานใดหรือที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงรักมากที่สุด ท่านเราะสูลกล่าวว่าเป็น การศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ ชายคนนั้นถามต่อว่า ถัดจากนั้นคือสิ่งใด ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่าเป็น การเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ชายคนนั้น ก็ถามต่อว่า แล้วการงานใดที่อัลลอฮฺ ﷻ เกลียดชังมากที่สุด ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่าเป็น การตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ ชายคนนั้นถามต่อว่า ถัดจากนั้นคือสิ่งใด ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่าเป็น การไม่เชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ถัดจากนั้นคือการตัดสายสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ชายคนนั้นถามต่อว่า ถัดจากนั้นคือสิ่งใด ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่าเป็น การไม่ตั้งใช้ผู้ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย”

(บันทึกโดย Abū Ya‘ala: 6690)

1.3.2.2 การปกปิดความรู้จะได้รับการลงโทษจากอัลลอฮฺ ﷻ ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่

((مَنْ سَأَلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ اللَّهُ بَلَغَ مِنْ نَارِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ))

(أخرجه أبو داود: 3658)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ถูกถามความรู้จากเขา แต่เขาได้ปกปิดมันไว้ อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงใช้เขาทำจากไฟนรกคดล้อมเขาในวันกิยามะฮฺ”

(หะดีษหะสันเศาะหีหฺ บันทึกโดย Abū Dāwud: 3658)

1.3.2.3 ผลตอบแทนแก่ผู้ทำการอะฮฺ

ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวแก่ลี บิน อบีฏอลิบ رضي الله عنه ในช่วงสงครามคือยบว่า

((... انْفُذْ عَلَيَّ رِسَالِكَ، حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى
الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَأَنْ
يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ))

(أخرجه البخاري: 4210 ومسلم: 2406)

ความว่า “...ท่านจงเดินไปอย่างช้าๆ จนกว่าจะถึงหมู่บ้านของพวกเขา
เขา หลังจากนั้นเจ้าจงเชิญชวนพวกเขาสู่อิสลาม และจงอธิบายแก่
พวกเขาถึงสิ่งที่ป็นวาญิบ (จำเป็น) สำหรับพวกเขาในสิ่งที่ป็นสิทธิ
ของอัลลอฮ์ ﷻ ถิ่นขอสาบานด้วยอัลลอฮ์ ﷻ หากอัลลอฮ์ ﷻ ทรง
ประทานอิตายะฮ์แก่คนหนึ่ง ด้วยผล จากการเชิญชวนของท่าน
แน่นอนมันป็นสิ่งประเสริฐยิ่งกว่า (การที่ท่านได้รับ) อูฐแดงเสีย
อีก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy: 4210 และMuslim: 2406 ส่วนวนนี้เป็นของ
Muslim)

ในหะดีษอีกบทหนึ่ง ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورٍ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ
مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا))

(أخرجه مسلم: 2674)

ความว่า “ผู้ใดเชิญชวนไปสู่ทางนำ เขาจะได้รับผลบุญเช่นเดียวกับ
ผลบุญของผู้ที่ปฏิบัติตามคำเชิญชวนของเขา โดยที่ผลบุญนั้นจะไม่
ถูกลดหย่อนแม้แต่น้อยนิด”

(บันทึกโดย Muslim: 2674)

จากการศึกษาหะดีษต่างๆ ข้างต้น ทำให้ทราบถึงมิติด้านต่างๆ ของการละฮะฮฺ ซึ่ง เป็นกรอบความรู้และนำไปสู่การปฏิบัติหรือดำเนินการกิจละฮะฮฺอย่างมีประสิทธิภาพ การละฮะฮฺ จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งคือ การสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปราม สิ่งชั่วร้าย ในการนี้อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงกำชับไว้ ในอัลกุรอานหรือหะดีษกุศสัย์ของพระองค์ และการละทิ้ง สิ่งดังกล่าว ด้วยการละเลยหรือนิ่งเฉย จะก่อให้เกิดโทษมากมายบนแผ่นดิน และอาจได้รับโทษทัณฑ์จาก อัลลอฮฺ ﷻ ด้วย แต่ถึงกระนั้นการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปราม สิ่งชั่วร้าย การละฮะฮฺ เชิญชวน ผู้คน จะต้องดำเนินการด้วยวิธีการและที่เหมาะสมถูกต้องตามหลักการ เผยแพร่หรือชี้แจงความรู้ ข้อบัญญัติต่างๆ ในศาสนา การละฮะฮฺที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานดังกล่าวจะบรรลุผลด้วยความอนุเมตตา ของอัลลอฮฺ ﷻ หากนักดาอีย์ดำเนินการกิจละฮะฮฺอย่างบริสุทธิ์ใจและทุ่มเท ไม่ว่าจะเป็นความคิด พลังกำลัง ทรัพย์สิน แล้วไซ้ร้ แน่นนอนการตอบแทนที่ดี ความผาสุกจะประสบกับเขาทั้งโลกคุณยา และอาคีเราะฮฺ

1.5.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.5.3.1 จากการศึกษาคำเอกสารที่เกี่ยวข้องการละฮะฮฺสำหรับมุสลิมะฮฺในอิสลาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบางท่าน ดังนี้

1) อับดุลกะรีม ซัยดาน (‘Abd al-Karīm Zaidān) ได้เขียนหนังสือชื่อ Usūl al-Da‘awah (أصول الدعوة) พิมพ์ในปี ค.ศ. 2009 ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บทใหญ่ๆ ได้แก่ การเผยแพร่ (ละฮะฮฺ) นักเผยแพร่ (ดาอีย์) ผู้รับการเผยแพร่ (มัดอูฮ์) และสื่อในการเผยแพร่ มีเนื้อหาหลักๆ 4 เรื่อง ได้แก่ สารระของการเผยแพร่ (คืออิสลาม) ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับ ความหมาย องค์ประกอบพื้นฐาน ลักษณะเฉพาะ ระบบของอิสลามและเป้าหมายของอิสลาม เป็นต้น หนังสือเล่มนี้ยังได้อธิบายเกี่ยวกับนักเผยแพร่ (ดาอีย์) และการเตรียมพร้อม ผู้การเป็นนักดาอีย์ ผู้รับการเผยแพร่ (มัดอูฮ์) ประเภทและวิธีการต่างๆ ในการเผยแพร่ และสุดท้ายคือสื่อในการเผยแพร่ ในมิติด้านคำพูด การกระทำ และเกียรติประวัติ

2) อับดุลอะซีซ บิน อับดุลลอฮฺ บินบาซ (‘Abd al-‘Aziz bin ‘Abd Allah bin Bāz) ได้เขียนหนังสือชื่อ al-Da‘awah ila Allah wa Akhlāq al-Du‘āt (الدعوة إلى الله وأخلاق الدعاة) พิมพ์ครั้งที่ 4 ในปี ค.ศ. 2002 งานเขียนนี้เป็นงานเขียนเล็กๆ ที่ทรงไว้ซึ่งคุณค่า ประกอบด้วย 4 ดังนี้ บทที่

1 หุกุม³⁶ และและความสำเร็จของการละฮัจญ์ บทที่ 2 การดำเนินการและวิธีการละฮัจญ์ บทที่ 3 การชี้แจง สวรรค์และการ ละฮัจญ์แก่มคดูฮ์ และบทที่ 4 จริยธรรมและคุณลักษณะที่นักคาศีย์พึงประสงค์

3) มุหัมมัด บิน ศอลิหฺ อัลอูษัยมีน (Muḥammad Ṣāliḥ al-‘Authaimīn) ได้เขียนหนังสือชื่อ Zād al-Dā‘iyah ila Allah (زاد الداعية إلى الله) พิมพ์ครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 1991 หนังสือเล่มนี้ได้รับและอธิบายถึงเสบียงสำหรับนักคาศีย์ในการเรียกร้องสู่อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งมี 6 ประการ ได้แก่ 1) ความรู้ในสิ่งที่ละฮัจญ์ 2) ความอดทนในการละฮัจญ์ 3) หิกมะฮ์³⁷ในการละฮัจญ์ 4) จริยธรรม (อัคลาก) 5) การปฏิสัมพันธ์ 6) ยอมรับความเห็นที่แตกต่าง

4) มุหัมมัด ออบู อัลฟัตหฺ อัลบายานูนีย์ (Muḥammad Abū al-Faṭḥ al-Bayanuni) ได้เขียนหนังสือชื่อ al-Mudkhalu ilā ‘Ailmi al-Da‘awah (المدخل إلى علم الدعوة) พิมพ์ครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ.1995 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ศึกษาเกี่ยวกับการละฮัจญ์อย่างครอบคลุม ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาทั้งหมดออกเป็น 6 บทด้วยกัน บทที่ 1 กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของการละฮัจญ์ ผู้เขียนนำเสนอประวัติศาสตร์ตั้งแต่ก่อนอิสลาม สมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และเคาะลีฟะฮ์ทั้ง 4 ต่อมา กล่าวถึงสมัยราชวงศ์อะมะวี อับบาสิยะ และอุมมาเนียตามลำดับ บทที่ 2 นำเสนอเกี่ยวกับรากฐานในการละฮัจญ์ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักฐานและแหล่งที่มาของการละฮัจญ์ และองค์ประกอบของการละฮัจญ์ บทที่ 3 หลักสูตรหรือระเบียบวิธีในการละฮัจญ์ ในบทนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงความหมายและประเภทต่างๆ ของระเบียบวิธีการละฮัจญ์ บทที่ 4 แนวทางในการละฮัจญ์ ประกอบไปด้วย หิกมะฮ์ การตัดเดือนที่ดี การโต้แย้ง และแบบอย่างที่ดีงาม บทที่ 5 สื่อในการละฮัจญ์ บทที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการละฮัจญ์ บทนี้ผู้เขียนจะแบ่งปัญหาออกเป็นสองส่วนคือ ปัญหาภายใน (เกิดจากตัวนักคาศีย์เอง) และปัญหาภายนอก

5) อะหฺมัด ออบู ซัยด์ (Aḥmad Abū Zaid) ได้เขียนหนังสือชื่อ Manhaj al-Dā‘iyah (منهج الداعية) ซึ่งเป็นหนังสือรายเดือน ภายใต้การดูแลของรอบิฏาะฮ์ อัลออลัม อัลอิสลามีย์ (رابطة العالم الإسلامي) ปีที่ 13 ค.ศ. 1994 ฉบับที่ 135 หนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด 5 บทด้วยกัน บทที่ 1 เกี่ยวกับ

³⁶ โองการของอัลลอฮ์ ﷻ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของบรรดามุคัลลัฟ (ผู้บรรลู่ศาสนภาวะ) โดยการสั่งให้ทำ ให้เลือกทำหรือโดยการวางกฎเกณฑ์ไว้

³⁷ จะกล่าวโดยละเอียดในบทที่ 2 หัวข้อ 2.5

วัฒนธรรมของนักคาลิฟ บทที่ 2 อักลาฏของนักคาลิฟ บทที่ 3 หน้าที่ของนักคาลิฟ (คือ การสั่งใช้สู่ การความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย) บทที่ 4 คาลิยะฮและผู้รับฟังการคะอะวะฮุ บทที่ 5 แนวทางและ สื่อกในการคะอะวะฮุ สำหรับแนวทางในการคะอะวะฮุ ผู้เขียนได้แบ่งออกเป็นสามส่วน จากอักฎอราน คือ หิกมะฮุ คำตักเตือนที่ดี และการโต้แย้งด้วยสิ่งที่ดีกว่า ในส่วนของสื่อการคะอะวะฮุ ผู้เขียนได้ ออกเป็นสองส่วน คือ สื่อที่เป็น โดยตรงและที่ไม่ใช่โดยตรง สื่อ คะอะวะฮุ โดยตรง เช่น การบรรยาย การเทศนาธรรม การสนทนา การประชุมสัมมนา เป็นต้น และที่ไม่ใช่โดยตรง ได้แก่ หนังสือศาสนา บทกวี ความศานา หนังสือพิมพ์ วิทยุ วิดีโอ เป็นต้น

6) อะหมัด บิน อับดุลหะลิม อุนตัยมียะฮุ (Aḥmad bin ‘Abd al- Ḥalīm Ibn Taimiyah) ได้เขียนหนังสือชื่อ al-Umru bi al-Ma‘arūf wa al-Naḥyu ‘an al-Munkar (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1976 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่อธิบายถึงการสั่งใช้สู่ความดีและ ห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย เริ่มต้นเนื้อหาด้วยการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้ายของบรรดานบี และเราะสูลคนก่อนๆ ความหมาย วิธีการ ข้อเสนอแนะของการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย ผู้ที่มีหน้าที่สั่งใช้สู่ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย เป็นต้น

7) สะอิด บิน อลี อัลกอฮาฏอนียะ (Sa‘īd bin‘Alī al-Qaḥṭāniy) ได้เขียนหนังสือ ชื่อ al-Ḥikmah fī al-Da‘awah ilā Allāh (الحكمة في الدعوة إلى الله) พิมพ์ครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1992 หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหิกมะฮุอย่างละเอียด ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาในหนังสือออกเป็น 4 บท ใหญ่ๆ บทที่ 1 ความรู้ความเข้าใจและองค์ประกอบของหิกมะฮุ ในบทนี้จะให้รายละเอียดในเรื่อง ของความหมาย ประเภท องค์ประกอบ และ หนทางในการ ได้การรับหิกมะฮุ บทที่ 2 กล่าวถึงการ แสดงออกถึงการมีหิกมะฮุในเหตุการณ์ต่างๆ ของท่านนบี ﷺ บรรดาเศาะหาบะฮุ ตาบิอิน ³⁸ อิมาม ทั้ง ³⁹ และอุละมาอ์ ⁴⁰ ต่างๆ บทที่ 3 หิกมะฮุในด้านคำพูดต่อมัจดูญ์ประเภทต่างๆ บทที่ 4 หิกมะฮุใน ด้านกระทำต่อมัจดูญ์ประเภทต่างๆ

³⁸ ตาบิอิน คือ ผู้มีชีวิตอยู่หลังจากที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เสียชีวิต (คือในช่วงศตวรรษที่ 1 และ 2) หรืออาศัยในสมัย ของท่านนบี ﷺ แต่ไม่ได้พบกับท่านนบี ﷺ แต่ศรัทธาและเข้ารับอิสลามหลังจากที่นบี ﷺ เสียชีวิต ประการ สำคัญของตาบิอิน คือ เป็นผู้ปฏิบัติตามแนวทางของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮุ และในทัศนะ ของอิบนุหะญูร ³⁸ กล่าวว่า ตาบิอินเป็นผู้ที่ทันพบกับรุ่นเศาะหาบะฮุ

³⁹ หมายถึงผู้นำแห่งสำนักคิด (มัซฮับ) ทั้ง 4 ได้แก่ อับูหะนิฟะฮุ ³⁹ มาลิก ³⁹ ชาฟิอี ³⁹ และอะหมัด ³⁹

⁴⁰ คำว่า “อุละมาอ์” เป็นคำพหูพจน์ของคำว่า “อาลิม” หมายถึง ผู้รู้

8) อะหมัด บิน มุหัมมัด บิน อับดุลลอฮ์ อะบาบิฏีน (Aḥmad bin Muḥammad bin ‘Abd Allāh Abābiṭīn) ได้เขียนหนังสือชื่อ *al-Mar’ah al-Muslimah al-Mu’aāṣirah wa Masuūliyah fī al-Da’awah* (المرأة المسلمة المعاصرة ومسؤولية في الدعوة) พิมพ์ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1993 หนังสือเล่มนี้มาจากเค้าโครงวิทยานานาชาติระดับปริญญา เอกของผู้เขียนเอง จากคณะอะฮ์ลุลฮะดีษ มหาลัยอิมาม มุหัมมัด บินสะอูด ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบของมุสลิมะฮ์ในการกิจการอะฮ์ลุลฮะดีษ หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนแบ่งออกเป็น 4 บทใหญ่ๆ บทที่ 1 กล่าวถึงสถานะของสตรีและความรับผิดชอบในงานอะฮ์ลุลฮะดีษ บทที่ 2 ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางสำหรับมุสลิมะฮ์ในการเตรียมพร้อมสู่การอะฮ์ลุลฮะดีษ ในบทนี้ผู้เขียนได้แบ่งการเตรียมพร้อมออกเป็นสามด้าน คือ ด้านความรู้ จิตใจ และสังคม บทที่ 3 กล่าวถึงสภาพและอิทธิพลต่อการเตรียมพร้อม สู่การเป็นนักร้องแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่สนับสนุนและส่วนที่เป็นอุปสรรคในการอะฮ์ลุลฮะดีษ บทที่ 4 กล่าวถึงวิธีปฏิบัติสำหรับมุสลิมะฮ์ในการอะฮ์ลุลฮะดีษ อันประกอบไปด้วย สนามการอะฮ์ลุลฮะดีษ สื่อและแนวทางในการอะฮ์ลุลฮะดีษ

9) มุหัมมัด มุซา อัชชะรีฟ (Muḥammad Musā al-Sharīf) ได้เขียนหนังสือชื่อ *al-Mar’ah al-Dā’iyyah Ma’aālim wa ‘Auqbāt wa Mahādihīr* (المرأة الداعية معالم وعقبات ومحاذير) พิมพ์ในปี ค.ศ. 2005 หนังสือเล่มนี้เป็นงานเขียนที่ให้รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการอะฮ์ลุลฮะดีษของสตรี สัญลักษณ์ วิธีการต่างๆ ที่นักร้องอะฮ์ลุลฮะดีษจะได้รับการชี้แนะในการอะฮ์ลุลฮะดีษ อุปสรรคต่างๆ ที่อาจพบเจอในการอะฮ์ลุลฮะดีษและวิธีการแก้ไข หนังสือเล่มนี้ได้ปิดท้ายด้วยข้อควรระวังที่สำคัญเพื่อให้บรรดามุสลิมะฮ์นักร้องอะฮ์ลุลฮะดีษปลอดภัยจากผลเสียในการดำเนินการกิจการอะฮ์ลุลฮะดีษ

10) ชัมศุดดีน มุหัมมัด บิน อะหมัด บิน อุษมาน อัชชะฮาบียฺ (Shamsu al-Dīn Muḥammad bin Aḥmad Bin ‘Uthmān al-Dhahabiy) ได้เขียนหนังสือ *Siyar al-‘Alām al-Nubulā’* (سير الإعلام النبلاء) พิมพ์ใหม่ในปี 2004 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือชีวประวัติเล่มใหญ่ ตำรา คัมภีร์เรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือผู้เขียนเริ่มต้นจากรุ่นสะาะหะบะฮ์เรื่อยไปจนถึง กลุ่มคนก่อนที่ผู้เขียนเสียชีวิต ซึ่งผู้เขียนเสียชีวิต ในปีฮิจญ์เราะฮ์ที่ 7 หนังสือเล่มนี้ได้เรียบเรียงตาม แนวทางการเรียบเรียงของหนังสือชีวประวัติอิสลาม เป็นหนังสือ ชีวประวัติ ชุดใหญ่มีหลายเล่ม ซึ่งผู้เขียนได้ชี้แจงอย่างละเอียดถึงชื่อ ตระกูล สถานที่เกิด การได้รับการเลี้ยงดู ความรู้ การศึกษา ครู นักเรียน ปีที่เกิดและเสียชีวิตของพวกเขา คำสรรเสริญและคำดำหนิที่มีต่อพวกเขา เป็นต้น

11) มุหัมมัด สะอีด มุบัยยัด (Muḥammad Sa’īd Mubaiyyad) ได้เรียบเรียงหนังสือ

ชื่อ Mausū ‘ah al-Saḥābiyyah (موسوعة الصحابة) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1990 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือสารานุกรมชีวประวัติเศาะหาบียะฮ์ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลจากตำราประวัติศาสตร์หลายๆ เล่ม เช่น ฎะอับะกอด อัลกุบรอ (الطبقات الكبرى) หนังสือ อะซัด คุ อัล กออะฮ์ (أسد الغابة) หนังสือ อัลอิศออะฮ์ ฟิ ตัมยิซ อัลเศาะหาบะฮ์ (الإصابة في تمييز الصحابة) หนังสือ ตะฮะซิบ อัลตะฮะซิบ (تهذيب التهذيب) เป็นต้น ในหนังสือเล่มนี้มีประวัติชีวิตบรรดาเศาะหาบียะฮ์จำนวนทั้งหมด 1,524 คน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาเศาะหาบียะฮ์เท่านั้น

12) อาอิชะฮ์ อับดุลเราะหฺมาน ซึ่งรู้จักกันในนาม บินตุ อัชชาดีอ์ (Bint al-Shāṭi'a) ได้เขียนหนังสือชื่อ Nisāa' al-Nabiyy (نساء النبي) พิมพ์ในปี 1979 หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่หนังสือประเภท ชีวประวัติ ที่เรียบเรียงชีวประวัติอุมมะฮฺฮะฮ์อัลมุอฺมินีนอย่างละเอียด แต่หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอแง่มุมที่เป็นบุคลิกภาพของบรรดาอุมมะฮฺฮะฮ์อัลมุอฺมินีน ชีวิตความเป็นอยู่ในบ้านของท่านนบี ﷺ และ เกียรติประวัติอันดั่งงามของท่าน หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ส่วนที่ 1 กล่าวถึงท่านนบีมุหัมมัด ﷺ บ้านเรือนของท่าน เกี่ยวกับภรรยาของท่าน ส่วนที่ 2 นำเสนอบรรดาอุมมะฮฺฮะฮ์อัลมุอฺมินีนทั้ง 11 ท่าน และท่านหญิงมารียะฮ์ อัลกิบติยะฮ์ ﷺ

13) อะหมัด ยะอฺกูบ อัลอัฏฏอวี (Ahmad Ya'aqub al-Attawiy) ได้เรียบเรียงหนังสือชื่อ al-Mar'ah al-Dā'iyyah fi al-Ahdi al-Nabawiy al-Sharīf wa al-'As al-Ḥadir (المرأة الداعية في العهد النبوي الشريف والعصر الحاضر) พิมพ์ในปี ค.ศ. 2000 หนังสือเล่มนี้มาจากเค้าโครงวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้เขียนเอง จากคณะคอะวะฮ์ มหาลัยอิมามมุหัมมัดบินสะอูด ซึ่งได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสตรีนิกดาอียะฮ์ในสมัยท่านนบี ﷺ กับ ดาอียะฮ์ในปัจจุบัน เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ เนื้อหาในหนังสือเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงจุดยืนของอิสลามที่มีต่อสตรี ความหมายของการคอะวะฮ์ในทางภาษาและวิชาการ หุกุมการคอะวะฮ์สำหรับมุสลิมะฮ์ บทต่อมากล่าวเกี่ยวกับสตรีนิกดาอียะฮ์ในสมัยของท่านนบี ﷺ โดยแบ่งเป็นสองช่วงคือ ช่วงมักกะฮ์และมะดีนะฮ์ และบทต่อมากล่าวเกี่ยวกับสตรีนิกดาอียะฮ์ในปัจจุบัน ซึ่งอธิบายถึงด้านต่างๆ ของการคอะวะฮ์ที่เหมาะสมสำหรับสตรีในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้เขียนยังกล่าวถึงศูนย์กลางสตรีในสมาคมอิสลาฮ์ของประเทศบาห์เรนอีกด้วย

14) อะหมัด อัลญะดาอ์ (Ahmad al-Jada'a) ได้เขียนหนังสือ Nisāa' Ḥawlun al-

Rasūl (نساء حول الرسول) พิมพ์เป็นครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1997 หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือของบรรดาสตรีในสมัยท่านเราะสูล ﷺ ในสร้างสร้างรัฐอิสลามแห่งแรกและการสร้าง สังคมแห่งอิสลาม ตลอดจนบทบาทในการละฮัจฮ์ ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้เริ่มต้นด้วยกับสตรีที่ เข้ารับอิสลามเป็นคนแรก คือ ท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ ภรรยาของท่านเราะสูล ﷺ ท่านหญิงฟาติมะฮ์ ท่านหญิงซัยนับ บุตรสาวของท่าน ﷺ และบรรดาภรรยา คนอื่นๆ ของท่าน ในช่วงท้ายของเล่ม ผู้เขียนได้นำเสนอสตรีที่ไม่ได้อยู่ในครอบครัวของท่าน ได้แก่ ท่านหญิงอัสม่า บุตรี อะบูบักร์ ﷺ ผู้นำเสบียงอาหารให้ท่านขณะหลบซ่อนตัวเพื่อฮัจญ์เราะฮ์ (อพยพ) ไปมะดีนะฮ์พร้อมกับท่าน อูบัย บักร์ ﷺ ท่านหญิงศุมัยะฮ์ ﷺ สตรีคนแรกที่เสียชีวิตในหนทางของศาสนา และท่านหญิงนะ สีบะฮ์ หรือ อุมมุอิมาระฮ์ ﷺ สตรีที่มีบทบาทในสนามรบ ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วเป็นสตรีที่ให้ความช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในการสร้างรัฐอิสลามและสังคมอิสลาม และเป็นผู้ที่มีบทบาทในการละฮัจฮ์อิสลาม โดยเฉพาะบรรดาภรรยาของท่าน

1.5.3.1 วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การละฮัจฮ์สำหรับมุสลิมะฮ์ใน อิสลาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบางท่าน ดังนี้

กอนิต๊ะห์ บุงอตาหยง (2549) ได้ศึกษาถึงชีวประวัติบุคคล คือ ญิฮาด เป็น มุฮัมหมัด กับงานละฮัจฮ์ตามแนวทางสะลัฟในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการ วิจัยอยู่สองประการ คือ 1) ศึกษารูปแบบ แนวทาง วิธีการและหลักสูตรงานละฮัจฮ์ ของญิฮาด เป็น มุฮัมหมัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาอุปสรรคและผลจากการละฮัจฮ์ตามแนวทางสะลัฟ ของญิฮาด เป็น มุฮัมหมัดในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สะลือรี วาลี (2550) ได้ศึกษาถึงการละฮัจฮ์ของคณะกรรมการประจำมัสญิดในการส่งเสริมการเศาะลาฮ์ญะมาอะฮ์: กรณีศึกษาคณะกรรมการประจำมัสญิดในอำเภออิงอ จังหวัด นราธิวาส โดยผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยอยู่สามประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความหมายและ ความสำคัญของละฮัจฮ์ 2) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของการเศาะลาฮ์ญะมาอะฮ์ใน อิสลาม 3) เพื่อศึกษาการละฮัจฮ์ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสญิดในการละฮัจฮ์เศาะ ลาฮ์ญะมาอะฮ์ ผลการวิจัยในภาพรวมสรุปได้ว่าโดยรวมการละฮัจฮ์เพื่อเศาะลาฮ์ญะมาอะฮ์ของ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสญิดอยู่ในระดับสูงแล้ว ยกเว้นบางประเด็นที่ควรทำความเข้าใจ

เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ หุกุม และแบบอย่างของท่านนบี ﷺ

Haifa'a Hishām Sulaimān (2007) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ชื่อ al-Da'awah al-Niswiyyah fi al-'Ahdi al-Nabawiy (الدعوة النسوية في العهد النبوي) เป้าหมายของการศึกษาครั้งนี้ เพื่อให้ความกระจ่างเกี่ยวกับบทบาทของสตรีมุสลิมในสมัยท่านนบี ﷺ และบทบาทของนางในการเรียกร้องสู่อิสลามหรืองานอะฮฺวะฮฺอิสลาม หัวข้อในการศึกษาครอบคลุม ถึงวิธีการและความหมายของการอะฮฺวะฮฺ และครอบคลุมถึงส่วนต่างๆ ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมะฮฺ อันได้แก่ การอับาดะฮฺต่ออัลลอฮฺ ﷻ การ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการใช้ชีวิตโดยทั่วไป ผู้เขียนได้กล่าวถึงกระบวนการอะฮฺวะฮฺต่างๆ ได้แก่ 1) การมีหิกมะฮฺ 2) วิธีการตกเดือนที่ดี 3) วิธีการอภิปรายหรือโต้แย้ง 4) วิธีการการเป็นแบบอย่างที่ดี สำหรับข้อสรุปสำคัญจากการศึกษามีดังนี้

- 1) การเคารพสตรีในอิสลามนั้นครอบคลุมทุกด้าน มีความเท่าเทียมกับบุรุษ
- 2) ในอิสลามถือว่าสตรีมีส่วนร่วมในทุกด้านของชีวิต แม้จากส่วนที่ไม่ได้คาดหวังจากสตรี เช่นในเรื่องของการญิฮาด ซึ่งในอิสลามไม่ได้แยกสตรีออกจากบุรุษในการมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ
- 3) สตรีมีสิทธิในการทำงานหรือการอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรงานหรืออาชีพเกี่ยวกับการศึกษาและการแพทย์
- 4) สตรีในสมัยของท่านนบี ﷺ ถือเป็นต้นแบบสำหรับสตรีที่สนใจในการอะฮฺวะฮฺ ผู้ศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษา ส่วนหนึ่งคือ ผู้ที่ค้นคว้าความรู้ โดยเฉพาะสตรีควรศึกษาการอะฮฺวะฮฺของสตรีในสมัยของท่านนบี ﷺ ด้วยความรอบคอบ

Lū Lū'h bintu 'Abd al-Karīm (1989) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ ชื่อ Dawr al-Mar'ah fi al-Da'awah ilā Allāh Dawii al-Kitāb wa al-Sunnah (دور المرأة في الدعوة إلى الله في ضوء الكتاب والسنة) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ทศนคติของ สตรีในยุคญาฮิลียะฮฺและในอิสลาม มุสลิมะฮฺกับการอะฮฺวะฮฺและบทบาทในการอะฮฺวะฮฺซึ่งมีความแตกต่างกับบทบาทของบุรุษ เนื่องจากความต่างทางด้านธรรมชาติของสตรี การเตรียมพร้อมมุสลิมะฮฺในการอะฮฺวะฮฺ คือการอะฮฺวะฮฺ ประเภทต่างๆ ของกิจกรรมที่มุสลิมะฮฺสามารถกระทำได้ การแนะนำ มุสลิมะฮฺที่มีชื่อเสียงในการอะฮฺวะฮฺ เช่น บรรดาเศาะหาบียะฮฺ และอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นของสตรีร่วมสมัย

Hanān Bint Abū bakr (2008) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ชื่อ Manhaj at-Tarbiyyah al-

Islāmiah fi I'idād al-Dā'iyah fi al-'Aṣri al-Hādir (منهج التربية الإسلامية في إعداد الداعية في العصر الحاضر) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่ออธิบายถึงความหมายของคำว่าดาร์บียะฮฺ (การให้การศึกษา) ความสำคัญ และแหล่งที่มาของดาร์บียะฮฺ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเตรียมพร้อมนักดาอีย์ และได้ระบุถึงวิธีการเตรียมพร้อมนักดาอีย์ในสมัยของท่านนบี ﷺ โดยวิธีการอบรมขัดเกลา และได้นำเสนอลักษณะที่เป็นอยู่ของ โปรแกรมการจัดเตรียมนักดาอีย์ของราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียในปัจจุบัน พร้อมอธิบายถึงบทบาทของ การปลูกฝังนักดาอีย์ในการเผชิญกับความท้าทายตามยุคสมัยอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมพร้อมการเป็นนักดาอีย์ ซึ่งเป็นมุมมองที่สะท้อนถึงการพัฒนานักดาอีย์ ณ สถาบันคณะอะฮฺและวิทยาลัยต่างๆ ในราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียได้เป็นอย่างดี

Ibrāhīm bin 'Abd al-Rahīm (2006) ได้เขียนวิทยานิพนธ์ชื่อ Wasāil al-Da'awah ilā Allāh Ta'alā fi Shabkah al-Ma'alūmāt al-Dawliyah (وسائل الدعوة إلى الله تعالى في شبكة المعلومات الدولية) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความหมายและแนวทางในการอะฮฺ ฏุกมณท์ ในการใช้เครือข่ายระหว่างประเทศในการอะฮฺอ์ลลอส ﷺ ความหมายของคอมพิวเตอร์และเครือข่าย ความหมายของเครือข่ายข้อมูลในประเทศและการกำเนิดการให้บริการด้านเครือข่ายระหว่างประเทศ ในการอะฮฺอ์ลลอส ﷺ การอะฮฺอ์ลลอสร่วมสมัยมีการใช้เครือข่ายข้อมูลระหว่างประเทศ

Ramadān Ishāq al-Zaiyān (2005) ได้ศึกษาบทบาทการอะฮฺอ์ลลอสของอุมมะฮฺฮฺอ์ลลอส มุอ์มินีนในสมัยท่านนบี ﷺ (الدور الدعوي لأمهات المؤمنين في العصر النبوي) การศึกษานี้ ได้นำเสนอความสำคัญของบทบาทในการอะฮฺอ์ลลอสที่ดำเนินขึ้นโดยบรรดาอุมมะฮฺฮฺอ์ลลอสมุอ์มินีน ﷺ ตั้งแต่การแต่งตั้งมุหัมมัด ﷺ เป็นนบีจนกระทั่งเสียชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวประวัติของพวกนางมีตัวอย่างที่บริสุทธิ์ เป็นต้นแบบแก่บรรดามุสลิมะฮฺนัคดาอีย์ยะฮฺ ผู้ ที่ช่วยเหลือศาสนาของอัลลอส ﷺ การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการอะฮฺอ์ลลอส⁴¹ของอัลลอส ﷺ เป็นสิ่งวาญิบ⁴²สำหรับบรรดามุสลิม และมุสลิมะฮฺ กล่าวถึงความเข้าใจต่อการอะฮฺอ์ลลอส จุดประสงค์และลักษณะเฉพาะของการอะฮฺอ์ลลอส ธรรมชาติของสตรีในอิสลาม คุณลักษณะของพี่น้องมุสลิมะฮฺนัคดาอีย์ยะฮฺ สิทธิในการทำงาน

⁴¹ หมายถึง ะฮฺอ์ลลอสแห่งอิสลาม

⁴² วาญิบ (Obligation) คือ สิ่งที่ศาสนาต้องให้กระทำ ซึ่งผู้กระทำจะได้รับผลบุญ และผู้ละทิ้งจะได้รับการลงโทษ

คะอะฮ์ของสตรีใน นิติบัญญัติ อิสลาม และประวัติศาสตร์การคะอะฮ์ของสตรีในอิสลาม นอกจากนี้ยังได้กำหนดขอบเขตทางวิชาการของคำว่า “อุมมะฮ์ฮ์อะลุมุอุมีนีน” บทบาทการคะอะฮ์ของภรรยาหลายท่านของท่านนบี ﷺ จากนั้นได้กล่าวถึงธรรมชาติของบทบาทการคะอะฮ์ของบรรดาอุมมะฮ์ฮ์อะลุมุอุมีนีน ในมักกะฮ์ โดยนำรูปแบบการคะอะฮ์ของท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ ท่านหญิงเสาะฮ์ ﷺ และบทบาทการคะอะฮ์ในมะดีนะฮ์ โดย นำรูปแบบการคะอะฮ์จากชีวิตของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ท่านหญิงหุฟซะฮ์ ท่านหญิงซัยนับ ท่านหญิงอุมมุสะละมะฮ์ ท่านหญิงญะฮ์ชะฮ์ ท่านหญิง เสาะฟิยะฮ์ ท่านหญิงอุมมุหะบิบะฮ์ ท่านหญิงมัยมูนะฮ์ رضي الله عنها ซึ่งผลของการวิจัยมีหลายประการ ที่สำคัญ คือ บทบาทการคะอะฮ์ของอุมมะฮ์ฮ์อะลุมุอุมีนีนในสมัยท่านนบี ﷺ มีความแตกต่างตามมิติต่างๆ ของชีวิตที่เฉพาะเจาะจงและทั่วไป บรรดาอุมมะฮ์ฮ์อะลุมุอุมีนีนได้ดำเนินการคะอะฮ์เคียงคู่ท่านนบี ﷺ เพื่อเผยแผ่ ดินอันยิ่งใหญ่ และในวิถีชีวิตของพวกนางนั้นมีตัวอย่างและต้นแบบที่ดีแก่สตรีมุสลิมในการคะอะฮ์ สู่ศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ

Sālih al-Raqib (2005) ได้ศึกษาสื่อและวิธีการเพื่อการคะอะฮ์สู่อิสลามในปัจจุบัน (الوسائل والأساليب المعاصرة للدعوة للإسلامية) จุดประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อชี้แจงถึงสื่อในการคะอะฮ์ในปัจจุบัน และความจำเป็นถึงประโยชน์จากการวิจัยเกี่ยวกับโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษนี้ที่มีการพัฒนาสารสนเทศและการสื่อสาร ต่างๆ ที่เป็นไปได้ว่าบรรดานักดาอีย์จะใช้สิ่งเหล่านี้เผยแผ่อิสลามแก่นุญญ์ทั่วทั้งโลก แก่ผู้ที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม สำหรับวิธีการศึกษา ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาด้วยการบรรยายและการวิเคราะห์ โดยการรวบรวมข้อมูลและพยายามทำการวิเคราะห์เพื่อที่จะบรรลุผลที่ต้องการ สำหรับผลการศึกษามีดังนี้

- 1) นักดาอีย์จำเป็นต้องนำทุกๆ สื่อที่เป็นประโยชน์ที่สามารถใช้เป็นสื่อในการคะอะฮ์แก่นุญญ์
- 2) สื่อการคะอะฮ์อิสลามไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัว ซึ่งไม่ได้เจาะจงถึงสื่อใดสื่อหนึ่ง โดยเฉพาะ
- 3) นักดาอีย์ที่ได้รับความสำเร็จจะต้องใช้สื่อคะอะฮ์ที่หลากหลายเหมาะสมกับเวลา สถานที่ บุคคล และสภาพ
- 4) การค้นพบ หรือผลการศึกษาวิจัยในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน การติดต่อสื่อสารจากคอมพิวเตอร์และ ดาวเทียม จำเป็นที่จะต้องเลือกผลการค้นพบหรือผลการ

ศึกษาวิจัยในการละฮัจญ์ฮัจญ์

5) นักค้ายี่ที่ได้รับความนิยมสำเร็จ จะต้องรับรู้แนวโน้มต่างๆ ที่น่าสนใจ ของผู้คนในปัจจุบัน โดยเฉพาะเยาวชน คนหนุ่มสาว ทั้งนี้เพื่อสร้างโปรแกรมต่างๆ และสื่อการละฮัจญ์ ที่เหมาะสมกับพวกเขา

กัตติมา รองเดช (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเทคโนโลยีการสื่อสารในการละฮัจญ์อิสลาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคโนโลยีการสื่อสารปัจจุบัน บทบาทและหน้าที่ของสารสนเทศในการละฮัจญ์อิสลาม การเผยแพร่อิสลามโดยการใช้สื่อสารสนเทศในสมัยของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ และปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาถึงอุปสรรคและแนวทางแก้ไขของการสื่อสารสนเทศในสังคมมุสลิม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร และเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่สามารถเก็บข้อมูลได้ทั่วไป ซึ่งเก็บข้อมูลจากตำราทางวิชาการเช่น หนังสือ วารสารหรือเอกสารต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอาหรับ ตลอดจนการค้นหากจากอินเทอร์เน็ตเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารในสังคมมุสลิมนั้นถือเป็นตัวหลักในการเผยแพร่อิสลามที่ถูกต้อง และเป็นบ่อเกิดในการพัฒนาทางด้านความคิด สังคมและสื่อต่างๆ ในสังคม ดังนั้นการละฮัจญ์ด้วยการเรียกร้องด้วยสื่อต่างๆ นั้นคือ แก่นแท้ของการอบรมอิสลามให้กับกลุ่มชนรุ่นแล้ว รุ่นเล่าในทุกๆ สังคม (มุสลิม) และเช่นนี้การศึกษาเกี่ยวกับการละฮัจญ์จึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมมุสลิมสังคมใดก็ตาม แต่ทว่า การละฮัจญ์นั้นเป็นที่มาของการติดต่อสื่อสาร และสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ มัสญิดต่างๆ ของสังคมมุสลิมจะมีศูนย์การศึกษาและสื่ออิสลาม และมัสญิดต่างๆ เหล่านี้ก็นำสื่อต่างๆ มาใช้ศตวรรษแล้วศตวรรษเล่า จนกระทั่งสื่อเหล่านั้น ได้มีการพัฒนาและปรากฏเกิดขึ้นมามากมายดังเช่นปัจจุบัน และการสื่อสารในสังคมมุสลิมนั้นยังคงดำเนินต่อไป ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่นำเอาเอกลักษณ์ของอิสลามมาเผยแพร่และกลุ่มที่ปฏิเสธคุณค่าสังคมมุสลิม บางกลุ่มก็ไม่สนใจ และนี่คือสิ่งที่จะมาบ่งชี้ถึงความอ่อนแอของบุคลากรที่จะมาสร้างสรรค์การสื่อสารให้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม

ซัลมา คำบัน (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“หลักการและวิธีการละฮัจญ์เยาวชนมุสลิมสู่อิสลาม: กรณีศึกษาการตอบสนองการละฮัจญ์เยาวชนวัยรุ่นในเขตพื้นที่อำเภอควนกาหลงจังหวัดสตูล” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักการและวิธีการละฮัจญ์ ด้านประวัติศาสตร์ การเข้ามาของอิสลาม

ศึกษาในด้านการพัฒนาการ การคะอะฮ์การตอบสนองของสังคม ปัญหาและอุปสรรคในการการคะอะฮ์ ผู้อิสลามในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล การศึกษาในครั้งนี้เริ่มจากการค้นคว้าข้อมูลความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการคะอะฮ์อิสลาม ประวัติทั่วไปของจังหวัดสตูล และประวัติของอำเภอควนกาหลงทั้งประวัติการเข้ามาของอิสลามในอำเภอควนกาหลง โดยศึกษาจากตำราทางวิชาการที่มีอยู่ในห้องสมุดและสถาบันการศึกษาทั่วไปและจากการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในพื้นที่อำเภอควนกาหลงและนักคะอะฮ์ผู้อิสลาม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1) ด้านการเป็นอยู่ทั่วไปของมุสลิมในอำเภอควนกาหลง ประชาชนส่วนมากมีฐานะปานกลาง ประกอบชีพทำสวน มีชีวิตแบบเรียบง่าย ประชาชนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการเรียนทางด้านสามัญมากกว่าศาสนา การเป็นอยู่ของมุสลิมส่วนใหญ่มีมิตรไมตรีและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2) มัสญิด องค์กร หรือสถาบันที่ให้ความรู้ทางด้านศาสนามีมาตั้งแต่อิสลามเริ่มเข้าสู่อำเภอควนกาหลงในอดีตจะมีน้อยมาก แต่ในปัจจุบันองค์กรหรือสถาบันที่ให้ความรู้ทางด้านศาสนามีมากขึ้นและมีบทบาทมากในสังคมปัจจุบัน

3) มุสลิมในเขตพื้นที่อำเภอควนกาหลง จะมีความสนใจทางด้านศาสนามากขึ้น เมื่อมีการคะอะฮ์มากขึ้น การสอนระบบกิตาบก็ได้เปลี่ยนไปสู่ระบบโรงเรียน มีการส่งลูกหลานไปเรียนต่างประเทศมากขึ้น จะเห็นได้ว่าในสังคมอำเภอควนกาหลงมีการส่งเสริมให้ทำความดีละเว้นความชั่ว

4) การตอบสนองของสังคมต่อการคะอะฮ์ มุสลิมส่วนใหญ่จะยอมรับการเผยแพร่อิสลามศาสนาอิสลามจะไม่มี การต่อต้านจากคนต่างศาสนา ทุกคนต่างก็อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

5) ปัญหาอุปสรรคในการคะอะฮ์ ส่วนใหญ่ประชาชนไม่เข้าใจอิสลามอย่างถูกต้อง เรียนรู้ศาสนาแต่ขาดการปฏิบัติ องค์กรอิสลามขาดการประสานงานที่ดีในการคะอะฮ์ซึ่งเป็นอุปสรรคหนึ่ง ที่สมควรต่อการแก้ไขยิ่งถือเป็นปัญหาและอุปสรรคขั้นพื้นฐานในการที่จะพัฒนาระบบการสื่อสารในสังคมมุสลิมต่อไป

ฟาติมะฮ์ อับดุลเศาะมัด มะแซ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การคะอะฮ์ของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ และแนวทางในการคะอะฮ์ (دعوة رسول الله ﷺ دراسة في أسلوها) จุดประสงค์ของการวิจัย

ครั้งนี้เพื่อเรียกร้องนักเรียนนักศึกษาทั้งชายและหญิง โดยเฉพาะและประชาชาติอิสลามทั่วไปในการดำเนินภารกิจอะฮ์ลุดดีนและเกิดความตระหนักในเรื่องดังกล่าว พร้อมกับรับทราบวิธีการต่างๆ ที่ท่านเราะฮ์ลุฮ์ ใช้ในการอะฮ์ลุดดีน ซึ่งจะเป็นต้นแบบแก่บรรดานักดาอีย์ทั้งหลาย การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร ด้วยการนำหลักฐานและตัวอย่างต่างๆ พร้อมกับทำการวิเคราะห์หลักฐานนั้นๆ การวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การอะฮ์ลุดดีนอิสลามนั้นคือสิ่งหนึ่งที่เป็นหน้าที่สำหรับมุสลิมทุกคนที่มีความรู้ ประสบการณ์ ในการที่จะทำให้สังคมมุสลิมมีความเข้มแข็ง ตรงตามกิตาบลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และสุนนะฮ์ของท่านเราะฮ์ลุฮ์ ด้วยการเลือกวิธีการอะฮ์ลุดดีน ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่

Mohd Rizuan Bin Ishak (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเทคนิคการให้คำปรึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการอะฮ์ลุดดีน (Da'wah methodology : Counselling techniques as a tool of da'wah) เหตุผลในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อต้องการทราบว่าวิธีการใดที่มีประสิทธิผลมากที่สุดในการอะฮ์ลุดดีน ซึ่งหนึ่งในวิธีของการอะฮ์ลุดดีน คือ การปรึกษาหรือการแนะนำ แนวทางที่ได้จากการปรึกษาหรือแนะนำจะเป็นวิธีการที่จะนำมาใช้ ดังนั้นกระบวนการที่ได้จากการปรึกษาหรือแนะนำอันไหนที่เหมาะสมที่สุดก็จะนำมาประยุกต์ใช้ในการรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากห้องสมุดและจากผู้ทำงานอะฮ์ลุดดีน ผลที่ได้จากการสำรวจสามารถแสดงให้เห็นว่ามีความคล้ายคลึงกันระหว่างรูปแบบของอะฮ์ลุดดีนและการปรึกษา ดังนั้นจากผลการศึกษาสามารถค้นพบรูปแบบใหม่ในการอะฮ์ลุดดีน คือ การให้คำปรึกษาหรือการแนะนำ ซึ่งหลักการนี้สามารถนำมาใช้ในการอะฮ์ลุดดีนได้

Armiwati Binti Muhammad Yasin (2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักดาอีย์ที่ดี นายก่อย่างและความสัมพันธ์ของนักดาอีย์ เพื่อการอะฮ์ลุดดีนที่ประสบความสำเร็จ (Al-Sifat al-mahmudah lada al-da'i wa 'alaqatiha bi najah al-da'wah) งานวิจัยนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและความสัมพันธ์ของนักดาอีย์ ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะสนับสนุนหรือช่วยให้งานอะฮ์ลุดดีนประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น การศึกษาครั้งนี้ ได้ค้นคว้าคุณลักษณะที่นักดาอีย์ทุกคนควรมีและภาคปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อสร้างมั่นใจในการอะฮ์ลุดดีนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ยังได้จำแนกคุณลักษณะที่ดีต่างๆ ที่สอดคล้องกับนักดาอีย์ตามความแตกต่างของระยะเวลา เพื่อให้เข้าใจบริบทสังคมและตัวตนของนักดาอีย์ทั้งบุรุษและสตรี สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หนังสือ นิตยสาร วารสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับ การอะฮ์ลุดดีน งานวิจัยนี้ยังได้กล่าวถึงสามพฤติกรรม

หลักที่ทุกคนควรมี ประกอบด้วย 1) ทักษะคติเกี่ยวกับหลักคุณธรรมจริยธรรม 2) ศาสตร์ความรู้ 3) การเป็นผู้นำ นักดาอีฮ์ต้องไม่เพียงแต่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่ง เท่านั้น แต่จะต้องเป็นผู้มีความรู้และมีความเป็นผู้นำที่มีคุณภาพเช่นกัน การค้นพบนี้บ่งชี้ว่าคุณลักษณะที่ดี ที่แสดงออกมา เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับนักดาอีฮ์ทุกคน เพื่อที่พวกเขาจะได้รับความสำเร็จหรือชัยชนะในการ คอะวะฮ์โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอาน หะดีษ และมุยมองอะละมาฮ์

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1.4.1 เพื่อศึกษาการคอะวะฮ์ของมุสลิมะฮ์ในอิสลาม

1.4.2 เพื่อศึกษาวิธีการคอะวะฮ์ของอุมมะฮฺฮาดอัลมุอ์มินีนในยุคต้น

1.4.3 เพื่อศึกษาวิธีการคอะวะฮ์ของ องค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

และกรุงเทพมหานครว่ามีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1.5.1 ทราบถึงการคอะวะฮ์ของมุสลิมะฮ์ในอิสลาม

1.5.2 ได้ทราบวิธีการคอะวะฮ์ของอุมมะฮฺฮาดอัลมุอ์มินีนในยุคต้น

1.5.3 ได้ทราบวิธีการคอะวะฮ์ขององค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

และกรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถที่จะเป็นแนวทางการคอะวะฮ์ให้กับองค์กรอื่นๆ

1.6 ขอบเขตในการวิจัย

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทน (Typical Cases) จากแกนนำขององค์กรมุสลิมะฮ์จำนวน 11 คน จำนวน 6 องค์กร ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูลจากการพื้นที่ภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์เชิง ลึก (In-depth Interview) โดยมีเทปบันทึกการสัมภาษณ์เป็นเครื่องบันทึกข้อมูล ซึ่งมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์กำหนดประเด็นข้อมูลที่ต้องการพร้อมบันทึกเทปการสัมภาษณ์และจรายละเอียดจากการ สัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกองค์กรและผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยมีเกณฑ์การเลือกดังนี้

1. เป็นองค์กรมุสลิมะฮ์ที่ดำเนินการคอะวะฮ์ด้วยคำสอนของอิสลาม ที่มีพื้นฐานจากอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์

2. ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นแกนนำขององค์กร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็น ประธาน รองประธานที่ปรึกษา กรรมการที่มีบทบาท

3. เป็นองค์กรที่ก่อตั้งหรือรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นระยะเวลามากกว่าสามปีเป็นต้นไป

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1.7.1 ความหมายภาษาไทยของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ผู้วิจัยจะยึดความหมายอัลกุรอานฉบับแปลความหมายภาษาไทยโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย ส .ศ.1419 (พ.ศ.2542) ซึ่งผู้วิจัยจะอ้างอิงในบรรณานุกรมเพียงครั้งเดียว

1.7.2 การอ้างอิงอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะใช้การอ้างอิงโดยระบุชื่อสูเราะฮ์และลำดับอายะฮ์ เช่น (อัลบาเกาะเราะฮ์: 5) หมายถึง สูเราะฮ์อัลบาเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 5

1.7.3 การกล่าวถึงโองการในอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะใช้คำว่าอายะฮ์เพื่อทับศัพท์เดิมไว้

1.7.4 การอ้างอิงหะดีษ ผู้วิจัยจะอ้างผู้บันทึกหะดีษและหมายเลขหะดีษโดยเขียนไว้หลังตัวบทและความหมาย เช่น 3547: أخرجه مسلم, บันทึกโดย Muslim: 3547

1.7.5 การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทยและไทย-อังกฤษ ผู้วิจัยใช้รูปแบบของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.7.6 การอ้างอิงข้อความอื่นที่นอกเหนือจากอัลกุรอานและหะดีษ หากเป็นการคัดลอกข้อความมาทั้งหมดผู้วิจัยจะอ้างอิงแบบนาม -ปี (Author-Date) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าในวงเล็บ (...)

1.7.7 การแปลตำราหนังสือและเอกสารต่างๆจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยภาพรวม แต่จะยังรักษาความหมายเดิมของข้อความอย่างสมบูรณ์ที่สุด

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.8.1 ตะอวะฮ์ หมายถึง การเผยแผ่หรือการเรียกร้องมวลมนุษยةสู่อิสลาม

1.8.2 มุสลิมะฮ์ หมายถึง สตรีที่นับถือศาสนาอิสลาม

1.8.3 องค์กรมุสลิมะฮ์ หมายถึง กลุ่มบุคคลหนึ่งที่เป็นมุสลิมะฮ์รวมตัวกันขึ้น โดย

มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน
 อย่างเป็นขั้นตอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น

1.8.4 วิธีการอะวะฮฺ หมายถึง วิธีปฏิบัติในการเผยแพร่หรือการเรียกร้องมวลมนุษย์
 สู่อิสลาม

1.8.5 อุมมะฮฺฮาดอัลมุอฺมินีน หมายถึง บรรดาภรรยาของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ

1.8.6 ยุคตัน หมายถึง ยุคสมัยท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ในมักกะฮฺและมะดีนะฮฺ

1.8.7 วิธีการอะวะฮฺขององค์กรมุสลิมะฮฺ หมายถึง วิธีปฏิบัติที่ทางองค์กรมุสลิม
 ะฮฺใช้ในการเผยแพร่หรือการเรียกร้องมวลมนุษย์สู่อิสลาม

1.8.8 สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดนราธิวาส ยะลา และปัตตานี

1.8.9 คาอียะฮฺ หมายถึง ผู้ที่ทำการเผยแพร่หรือเรียกร้องผู้คนสู่อิสลามเช่นกัน ไม่ว่า
 จะเป็นมุสลิมหรือมุสลิมะฮฺ

1.8.10 มุสลิมะฮฺนัคคาอียะฮฺ หมายถึง ศตวรรษที่นับถือศาสนาอิสลามที่ทำการเผยแพร่
 หรือเรียกร้องผู้คนสู่อิสลาม

1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้

1.9.1 สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “ศุบหานะฮฺ วะตะอาลา
 หมายถึง “มหาบริสุทธิ์แด่พระองค์และความสูงส่ง” จะเขียนต่อท้ายเมื่อกล่าวถึงอัลลอฮฺทุกครั้ง

1.9.2 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า ค็อลลัลลอฮฺ อุลยฺฮิ วะสลัลัม
 หมายถึง “ขออัลลอฮฺ ﷻ ประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน ” จะเขียนต่อท้ายท่าน
 เราะฮูล ﷺ หรือนบีมุหัมมัด ﷺ ทุกครั้งหลังจากเอ่ยนามของท่าน

1.9.3 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “อะลัยฮิสลาม ” หมายถึง
 ขออัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานความสันติแก่ท่าน เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องท่านนบีหรือเราะฮูล ท่านอื่น
 ยกเว้นท่านนบีมุหัมมัด ﷺ หลังจากเอ่ยนามของท่าน

1.9.4 สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮฺอันฮฺ” หมายถึง
 “ขออัลลอฮฺ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขา” จะเขียนต่อท้ายเสาะหาบะฮฺทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของ พวก
 เขา

1.9.5 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎิยัลลอฮูอันฮา ” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขา ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะสุทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของพวกเขา

1.9.6 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎิยัลลอฮูอันฮุมมา ” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขา ” จะเขียนต่อท้าย เศาะหาบะสุและ เศาะหาบียะสุจำนวนสองท่านทุกครั้งที่มีการเอ่ยนาม

1.9.7 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎิยัลลอฮูอันฮุม ” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่พวกเขา ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะสุจำนวนสามท่านขึ้นไป ทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของพวกเขา

1.9.8 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎิยัลลอฮูอันฮุนนะ ” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่พวกนาง ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะสุจำนวนสามท่านขึ้นไปทุกครั้งที่มีการเอ่ยนามของพวกนาง

1.9.9 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะหิมะสุลลอฮู ” หมายถึง “ขอ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเมตตาแก่เขา” จะเขียนต่อท้ายชื่อของบรรดาบรรพชนอิสลามและอุละมาอ์บางท่าน เมื่อมีการเอ่ยนามของพวกเขา

1.9.1.0 ﴿...﴾ วงเล็บดอกไม้ม ใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน

1.9.1.1 ((...)) วงเล็บปีกกู่ ใช้สำหรับตัวบทหะดีษ

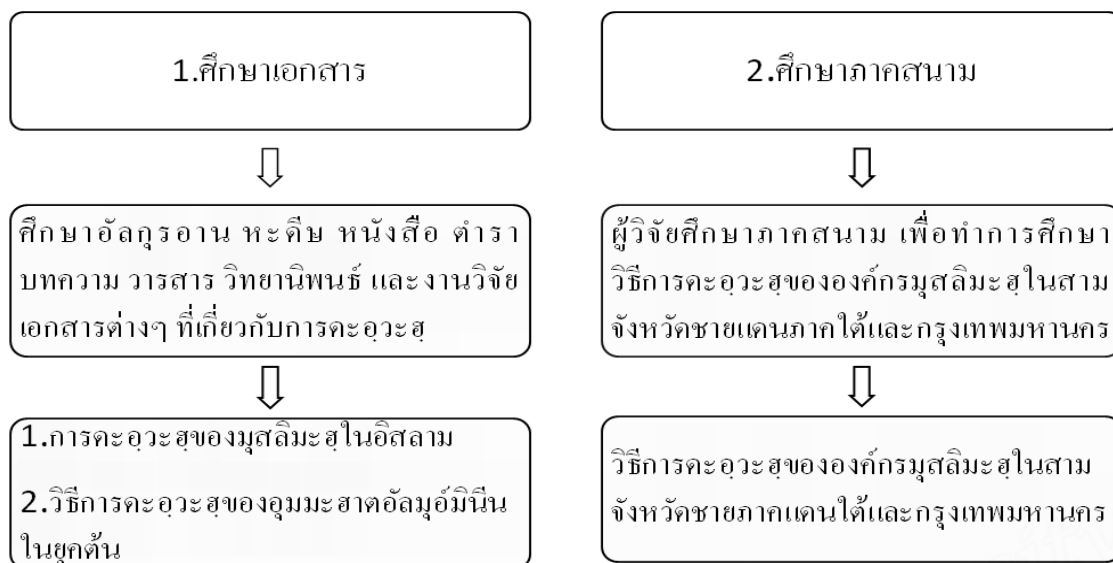
1.9.1.2 (...) วงเล็บเดี่ยว ใช้สำหรับการเขียนอ้างอิงและการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

1.9.1.3 “...” อัญประกาศใช้สำหรับการแปลอัลกุรอาน อัลหะดีษ ชื่อหนังสือและคำพูดของอุละมาอ์

1.10 วิธีดำเนินการวิจัย

1.10.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และ วิจัยเอกสาร (Documentary Research) นำเสนอโดยวิธีการพรรณน ซึ่งมีการอบการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบการดำเนินการวิจัยวิธีการละฮะฮ์ขององค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายภาคแดนใต้ และกรุงเทพมหานคร

1.10.2 แหล่งข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสารและ ศึกษาภาคสนาม แบ่งออกได้ดังนี้

1.10.2.1 ศึกษาเอกสาร

ศึกษาอัลกุรอาน หะดีษ หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการละฮะฮ์ เพื่อตอบคำถามในการวิจัยดังปรากฏอยู่ในข้อที่ 1.4.1 และ 1.4.2 ในการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารผู้วิจัยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 3 แหล่ง คือ

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) มีดังนี้

1.1) คัมภีร์อัลกุรอาน เช่น อายะฮ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการละฮะฮ์ ได้แก่ อายะฮ์ที่สั่งใช้ให้ดำเนินการละฮะฮ์ เช่น 3:104, 22:67, 33:46 เป็นต้น อายะฮ์ที่กล่าวถึงลักษณะและวิธีการละฮะฮ์ เช่น 12:108 , 16:25 เป็นต้น อายะฮ์ที่กล่าวถึงภาคผลของผู้ที่ทำการละฮะฮ์ เช่น 4:124, 16:97, 41:33 เป็นต้น อายะฮ์ที่กล่าวถึงลักษณะของนักดาอีฮ์ เช่น 2:159, 2:44, 3:110 เป็นต้น อายะฮ์ที่กล่าวถึงมัดอูฮ์ เช่น 8:24, 46:31 เป็นต้น นอกจากนี้อายะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการละฮะฮ์แล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาอายะฮ์บางส่วนที่ได้กล่าวถึงมุสลิมะฮ์ด้วย ได้แก่ อายะฮ์ที่กล่าวถึงความเสมอระหว่างบุรุษและสตรีซึ่งเกิดจากวิญญานเดียวกัน เช่น 4:1 อายะฮ์ที่กล่าวถึงความเท่าเทียมกันการได้รับการตอบแทน และการมีชีวิตอยู่ที่ดีจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้ง โลกนี้และโลกหน้า เช่น 1:124, 16:97, 33:35 เป็นต้น และอา

ยะฮ์ที่กล่าวถึงความร่วมมือกันในการสั่งใช้สู่ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้าย เช่น 9:71 เป็นต้น

1.2) หะดีษที่เกี่ยวข้องกับการละอวอะฮ์ เช่น หะดีษ ที่ให้เผยแพร่แม่เพียงอวอะฮ์หรือ คำสั่งใช้เดียว (al-Bukhāriy: 3274) การเชิญชวนสู่ความดีและห้ามปรามสิ่งชั่วร้ายก็เป็นส่วนหนึ่งใน สิ่งที่นักคออัยยะห์ ต้องดำเนินการ เช่น หะดีษเศาะหีหฺ Ibn Hibān: 3251, Abū Ya‘ala: 6690 Abū Dāwud 2000: 2775 เป็นต้น หะดีษที่กล่าวถึงผลตอบแทนแก่ผู้ทำการละอวอะฮ์ เช่น หะดีษ Muslim: 2406,2674 หะดีษที่กล่าวถึงบทลงโทษแก่ผู้ที่ปกปิดความรู้หรือละอวอะฮ์เมื่อมีคนมาซักถาม (Abu Dāwud: 3658) เป็นต้น

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีดังนี้

2.1) หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับการละอวอะฮ์ เช่น Usūl al-Da‘awah ของ ‘Abd al-Karīm Zaidān, al-Da‘awah ila Allāh wa Akhlāq al-Du‘āt ของ ‘Abd al-‘Azīz bin Bāz, Zād al-Dā‘iyyah ila Allāh ของ Muḥammad Ṣālih al-‘Uthaimīn, al-Mudkhalu ilā ‘Ailmiy al-Da‘awah ของ Muḥammad Abū al-Faḥ al-Bayanūniy, Manhāj al-Dā‘iyyah ของ Aḥmad Abū Zaid, al-Umru bi al-Ma‘arūf wa al-Naḥy ‘An al-Mukar ของ Aḥmad bin ‘Abd al- Ḥalīm Ibn Taimiyah, al-Ḥ ikmah fī al-Da‘awah ilā Allāh ของ Sa‘īd bin ‘Alī al-Qaḥṭaniy หนังสือเกี่ยวกับการละอวอะฮ์ของ มุสลิมะฮ์ เช่น al-Mar‘ah al-Muslimah al-Mu‘aāṣirah wa Masuūliyah fī al-Da‘awah ของ Aḥmad bin Muḥammad bin ‘Abd Allāh Abābiṭīn, al-Mar‘ah al-Dā‘iyyah Ma‘aālim wa‘Auqbāt wa Mahādhir ของ Muḥammad Musā al-Sharīf และหนังสือเกี่ยวกับชีวประวัติเศาะหาบียะฮ์และการ ละอวอะฮ์ของพวกเขา เช่น Siyar al-‘Alām al-Nubulā’ ของ Shamsu al-Dīn Muḥammad bin Aḥ mad Bin Uthmān al-Dhahabiy, Mausū‘ah al-Ṣaḥābiyyah ของ Muḥammad Sa‘īd Mubaiyyad, Nisā’a Ḥawlun al-Rasūl ของ Aḥmad al-Jada‘a, Nisā’a al-Nabiy ของ Bint al-Shāṭi’a , al-Mar‘ah al-Dā‘iyyah fī al-‘Aḥdi al-Nabawiy al-Sharīf wa al-‘As al-Ḥadir ของ Aḥmad Ya‘qub al-‘Aṭṭawiy

2.2) วิทยานิพนธ์และงานวิจัย เช่น กอนิตะห์ บูงอ (2549), สะสือรี วาลี (2550), Lū Lū’h bintu ‘Abd al-Karīm (1989), Ibrāhīm bin ‘Abd al-Raḥīm (2006), Haifa’a Hishām Sulaimān (2007), ‘Abd al-Ḥakīm ‘Abd al-Salām (1981), Ḥanān Bint Abubak (2008), Ramadān Ishāq al-Zaiyān (2005), Ṣālih al-Raqib (2005), ฟาตีมะฮ์ อับดุลเศาะมัด มะแซ (2545), ซัลมา ตำบลัน (2547), กัตติมา รองเดช (2548), Armiwati Bt Muhammad Yasin (2004), Junaidah Bt Mohamed (2004),

Mohd Rizuan Bin Ishak (2004) เป็นต้น

3) เอกสารชั้นตติยภูมิ (Tertiary Sources) ได้แก่ พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทยของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย และหนังสือพจนานุกรมอธิบายศัพท์ภาษาอาหรับทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษาไทย เช่น Qāmūs al-Muḥiṭ ของ Aābādiy พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525

1.10.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ต้องใช้ความรอบคอบและความพยายามอย่างมากเพื่อให้ได้ซึ่งข้อมูลที่ต้องการ เนื่องจากหัวข้อดังกล่าวเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจสำหรับกลุ่มมุสลิมะฮ์ นักดาอียะฮ์ ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องใช้กฎเกณฑ์และแนวทางตามหลักวิชาการที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร โดยรวบรวมอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษที่เกี่ยวข้องกับการ กัมการคะฮะฮ์ และการคะฮะฮ์ของมุสลิมะฮ์ จากหนังสือ ตำรา บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการคะฮะฮ์จากภายในและต่างประเทศ

1.10.3.1 แหล่งศึกษาและค้นคว้าที่สำคัญ

- 1) หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 2) ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 3) ห้องสมุดมหาลัยอิสลามยะลา
- 4) ห้องสมุดอิกเราะฮ์ ตำบลเขาตวม อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
- 5) ฐานข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ อาทิเช่น TDC DCMS เป็นต้น
- 6) เว็บไซต์ต่างๆ

1.10.3.2 ศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยศึกษาภาคสนามเพื่อ ทำการศึกษาวิธีการคะฮะฮ์ของ องค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานคร เพื่อตอบคำถามในการวิจัยดังปรากฏอยู่ในข้อที่ 1.4.3 โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แกนนำขององค์กรคะฮะฮ์ของมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา และกรุงเทพมหานคร จำนวน 11 คน

โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูล เป็นองค์กรละ 2 คน จำนวน 6 องค์กร และ องค์กรละ 1 คน จำนวน 1 องค์กร
รวมทั้งหมด 6 องค์กรแสดงตามตารางที่ 1

ประเภท องค์กร	ชื่อองค์กร	จังหวัด	กลุ่มตัวอย่าง
			ผู้นำหรือตัวแทน องค์กร
1. มูลนิธิ	มูลนิธิ สมาชวมุสลิมโลก สำนักงาน ประเทศไทย ฝ่ายกิจกรรมสตรี	กรุงเทพมหานคร	1
2. สมาคม	สมาคมชวมุสลิมแห่งประเทศไทย (ข.ม.ท.) เครือข่ายมุสลิมะฮ์ยะลา	ยะลา	2
3. ชมรม	3.1 ชมรมสตรีมุสลิมปัตตานี	ปัตตานี	2
	3.2 ชมรมมุสลิมะฮ์สุนราชีวาส	นราธิวาส	2
4. กลุ่ม	4.1 กลุ่มบะนาตุลสุดา (สตรีแห่งทาง นำ)	กรุงเทพมหานคร	2
	4.2 กลุ่มอิสลามทอล์ก (คิฎอบูล อิสลาม)	กรุงเทพมหานคร	2
รวมทั้งหมด			11

ตารางที่ 1 แสดง จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

องค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานครทั้ง 6 ข้างต้น
สามารถแบ่งลักษณะขององค์กรออกได้ 4 ลักษณะ คือ มูลนิธิ⁴³ สมาคม⁴⁴ ชมรม⁴⁵ และกลุ่ม

⁴³ คือ กองทรัพย์สินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อใช้ทรัพย์สินนั้นในการทำประโยชน์สาธารณะตามที่คณะผู้ก่อตั้งได้กำหนด
ไว้ มีคณะกรรมการมูลนิธิเป็นผู้บริหาร ไม่มีสมาชิกเป็นของตน แต่ต้องจดทะเบียน และเมื่อจดทะเบียนแล้วก็เป็น
นิติบุคคล

1.10.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยศึกษาค้นคว้าจากตำรา หนังสือ วารสาร และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

1.10.4.1 การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือแบบการสัมภาษณ์
- 2) จัดทำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตคำถามให้เกี่ยวกับ ศึกษาวิธีการระดมสมองขององค์กรมุสลิมะฮ์ จากนั้นผู้วิจัยสร้างเครื่องมือตามขอบเขต
- 3) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ความถูกต้องและเหมาะสม รับฟังข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 4) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงจากข้อคำเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.10.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำเรื่องขอหนังสือรับรองและหนังสือแนะนำตัวจากภาควิชาอิสลามศึกษาถึงสมาคม ชุมมรม และกลุ่มมุสลิมะฮ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวม จากการสัมภาษณ์ ทั้งหมดเพื่อนำมาดำเนินการศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์

1.10.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีขั้นตอนดังนี้

- 1) การบันทึกเทปทุกครั้งี่สัมภาษณ์ พร้อมจดบันทึกข้อมูลที่สำคัญ จากนั้น นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเทปทุกถ้อยคำหลังการสัมภาษณ์
- 2) ทำการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในขณะที่กำลังรวบรวมข้อมูลอยู่ และทำการตรวจสอบข้อมูลโดย

⁴⁴ คือ กลุ่มคนที่รวมกันเพื่อทำกิจกรรมทำนองเดียวกับชมรม แต่ต้องจดทะเบียน และเมื่อจดทะเบียนแล้วก็เป็นนิติบุคคล มีการบริหาร โดยคณะกรรมการ

⁴⁵ คือ กลุ่มคนที่รวมกันเพื่อทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด โดยไม่ต้องจดทะเบียน

วิธีการสามเส้า (triangulation)

3) จำแนกกลุ่มของข้อมูลและจัดเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมด และหาข้อสรุปวิธีการตะอวะฮ์ขององค์กรมุสลิมะฮ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และกรุงเทพมหานคร โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องในการวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดหมวดหมู่โดยนำเสนอเนื้อหาเชิงบรรยายประกอบการอภิปรายผล

Prince of Songkla University
Pattani Campus